

Lokale sparebankers betydning for norsk næringsliv

Forskningsspørsmål:

- Hvor store markedsandeler har de lokale sparebankene?
- Er lokale sparebanker en kilde til bedre kapitaltilgang for næringslivet i distriktene?
- Påvirker lokale sparebanker den økonomiske veksten i sitt område?

Forord

På oppdrag for Eika Gruppen har Menon Business Economics analysert lokale sparebankers betydning for norsk næringsliv. Prosjektet har vært ledet av Heidi Ulstein, med Gjermund Grimsby og Rasmus Bøgh Holmen som prosjektmedarbeidere. Leo A. Grünfeld har vært kvalitetssikrer.

Menon er et forskningsbasert analyse- og rådgivingselskap i skjæringspunktet mellom foretaksøkonomi, finans, samfunnsøkonomi og næringspolitikk. Vi har særlig spesialisert oss på å gjennomføre samfunnsøkonomiske analyseprosjekter, der vi tar i bruk registerdatabaser for å drøfte problemstillinger for oppdragsgivere som har stort behov for å formidle resultater til en bredt sammensatt brukergruppe.

Til dette prosjektet har vi hentet inn data for bankenes utlånsaldo per 31.12.2011 fra Skatteetaten og koblet datasettet opp mot Menons historiske regnskaps- og aktivitetsdatabase for norsk næringsliv.¹ Vi har analysert bankenes markedsandeler, lokalbankenes påvirkning på kapitaltilgangen til næringslivet og lokalbankenes påvirkning på økonomisk vekst. Materialet er fordelt på 428 kommuner, 4 størrelseskategorier av foretak, 20 næringer og 3 typer banker. Det vil si at vi får over 100 000 kombinasjoner. I tillegg gjennomfører vi komplekse økonometriske analyser. Det er vanskelig å presentere dette datamaterialet grafisk og dokumentere forutsetninger og metodiske valg samtidig som vi lager publikasjonen kort og leservennlig. Vi har derfor valgt å lage en kortversjon av rapporten samt en dokumentasjon og metode del.

Vi takker Marianne Groth, Tom Høiberg, Ola Jerkø, Sigurd Ulven og resten av konsernledelsen i Eika Gruppen for gode innspill og diskusjoner underveis i arbeidet. Forfatterne i Menon Business Economics står ansvarlige for alt innhold i rapporten.

Mai 2013

Heidi Ulstein
Prosjektleder

Menon Business Economics

¹ Prosjektet har benyttet de nyeste data som er tilgjengelig. 2011 er siste fullstendige regnskapsdata som er tilgjengelig, og utlånsdata fra Skatteetaten per 31.12.2011 var siste tilgjengelige ved prosjektets oppstart.

Lokale sparebankers betydning for norsk næringsliv

Lokale sparebanker: Hva er det?

Vi skiller mellom tre typer banker i denne rapporten; lokale banker, regionale banker og nasjonale banker. Med en lokal bank mener vi en bank som har konsentrert sitt utlån til kunder i et begrenset antall kommuner. I Norge er nesten alle lokale og regionale banker sparebanker, mens majoriteten av de nasjonale bankene er forretningsbanker. I tabellen under viser vi hvordan bankene i Norge fordeler seg på de tre typene.

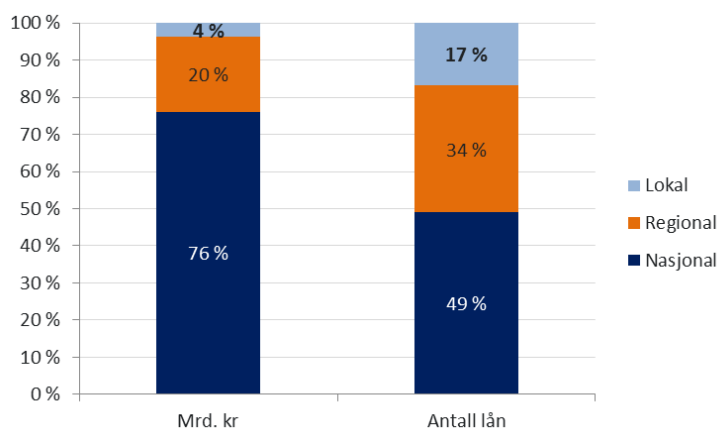
Lokale, regionale og nasjonale banker i Norge

Banktyper	Antall
Lokale banker	95
Regionale banker	17
Nasjonale banker	16
Sum alle banker	128

«Lokale sparebanker er små i nasjonal målestokk, men spiller en vesentlig rolle for mindre bedrifter i Norge»

Lokalbankene står for en begrenset andel av samlede utlån til næringslivet i Norge, nærmere bestemt fire prosent av utestående saldo per 31.12.2011. Ser man på andelen av antall utlån, står lokalbankene imidlertid for en vesentlig større andel med hele 17 prosent. I figuren nedenfor illustreres de ulike bankenes rolle.

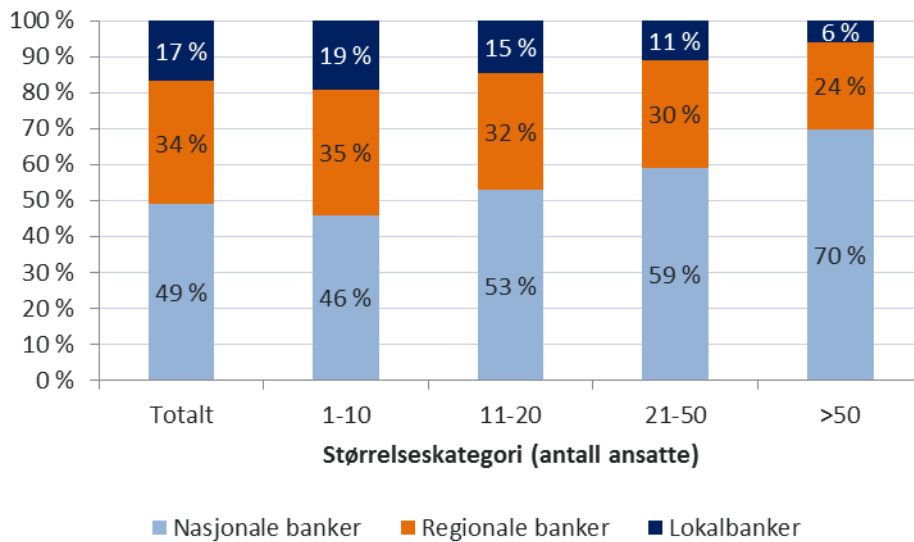
Bankenes utlån til norsk næringsliv: saldo utlån og antall lån

Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

Gruppering av bedriftene etter antall ansatte, viser at lokalbankene er viktigere for de mindre bedriftene med under ti ansatte. Her står lokalbankene for hele 19 prosent av antall utlån og ti prosent av lånesaldo. Først for bedrifter med flere enn femti ansatte er lokalbankenes andel på under ti prosent.

Bankenes utlån til norsk næringsliv målt i antall utlån (fordelt på bedriftenes størrelse)

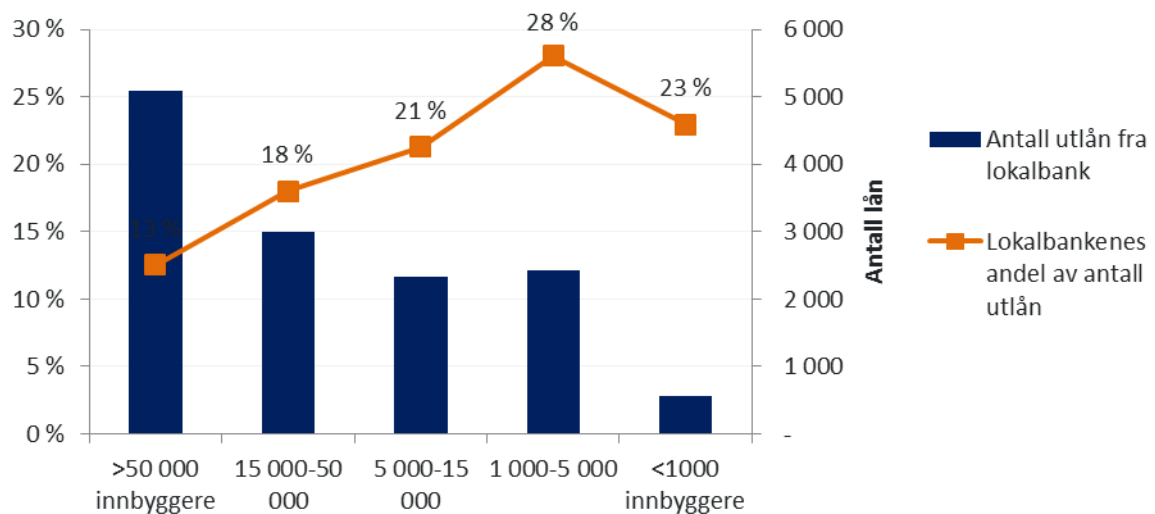
Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

«Lokale sparebanker er spesielt viktige i distriktskommuner med få innbyggere»

Norske kommuner kan deles inn etter hvor sentralt de ligger og hvor store de er, fra storbykommuner til kommuner med spredt bosetting og lang avstand til by. I figuren nedenfor viser vi hvordan lokalbankenes utlån fordeler seg på fem typer kommuner, etter størrelsene på tilhørende tettsteder.

Lokalbankene har høyest markedsandel i småsenter-kommuner med mellom 1 000 og 5 000 innbyggere. Her har de 28 prosent av antallet lån og 16 prosent av den samlede lånesaldoen. I kommuner med mer spredt bosetting, har lokalbankene noe overraskende kun en liten andel av samlet utlån på 6 prosent. Likevel har de fortsatt en relativt høy andel av antall lån på 23 prosent.

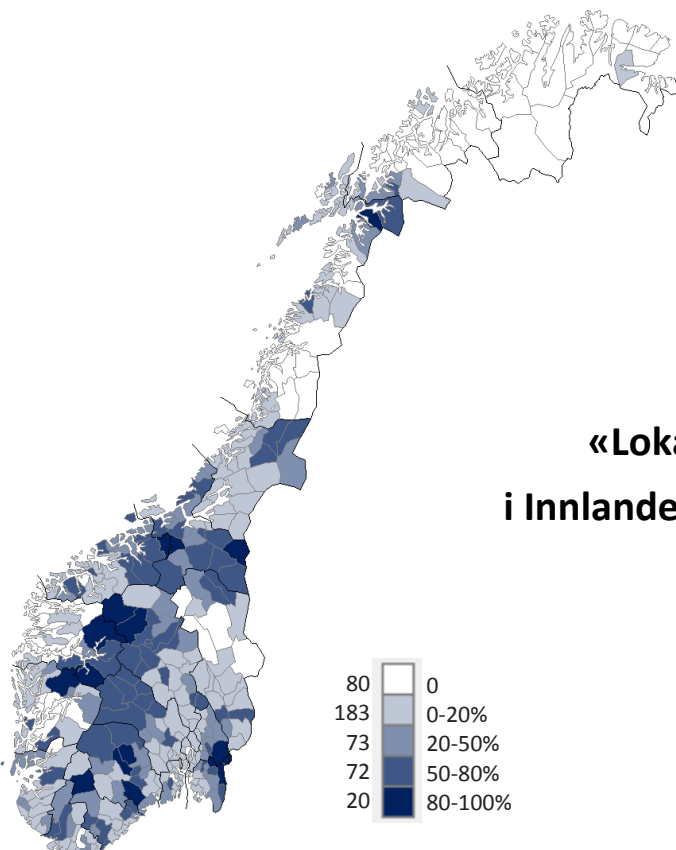
Lokalbankenes utlån til norsk næringsliv, målt i antall og andel (fordelt på kommunenes sentralitet)

Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

Kartet under viser lokalbankenes andel av antall utlån i hver kommune. Jo mørkere farge, desto høyere er andelen. Kartet viser at i 92 norske kommuner kommer over halvparten av alle næringslån fra en lokalbank. I 20 av disse er andelen fra lokalbanken over 80 prosent. Dette er hovedsakelig kommuner i innlandet, Midt-Norge og på Østlandet utenfor sentrale strøk. På Vestlandet, Sørlandet og i Nord-Norge spiller lokalbankene en mer moderat rolle.

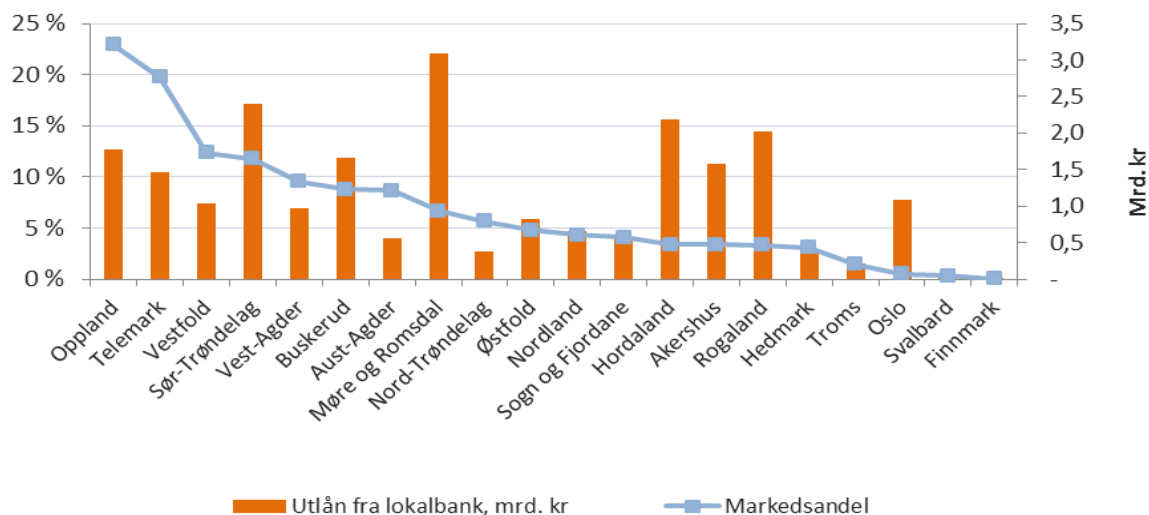
Lokalbankenes andel av antall lån, per kommune

«Lokalbankene har en sterk posisjon i Innlandet, Midt-Norge og på Østlandet»

Dette mønsteret finner vi også igjen i fylkesfordelingen når vi ser på utlånsvolumer, og ikke antall lån. Lokalbankenes andel av lån til næringslivet er størst på Østlandet, Innlandet og i Sør-Trøndelag. Samtidig ser vi at bedrifter i Møre- og Romsdal, Hordaland og Rogaland står for en stor andel av lokalbankenes totale *utlånsvolum* til næringslivet.

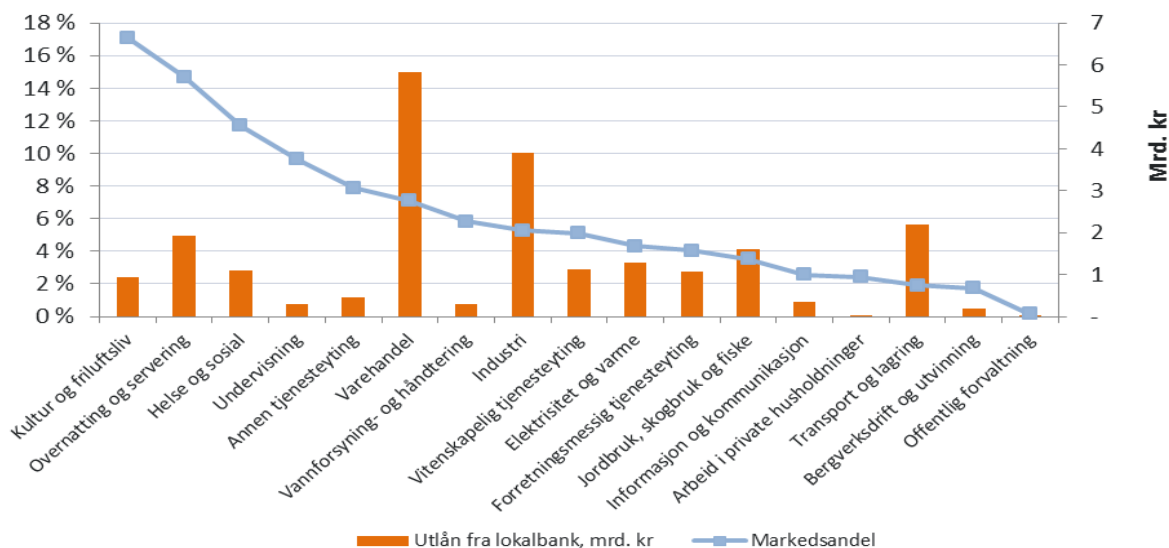
Lokalbankenes samlede utlånsaldo og markedsandel fordelt på fylker.

Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

Når vi ser på **næring** så er det varehandel, industri og transport som får de største utlånene fra lokalbankene. Dette er næringer som også samlet sett har de største banklånene, og lokalbankene har derfor ikke en spesielt høy markedsandel i disse sektorene. Det er til bedrifter innen kultur og friluftsliv, samt overnatting og servering, at lokalbankene har størst markedsandel. Lokalbankenes andel av saldo utlån i disse næringene er på henholdsvis 17 og 15 prosent, og andelen av antall utlån er på 23 og 21 prosent.

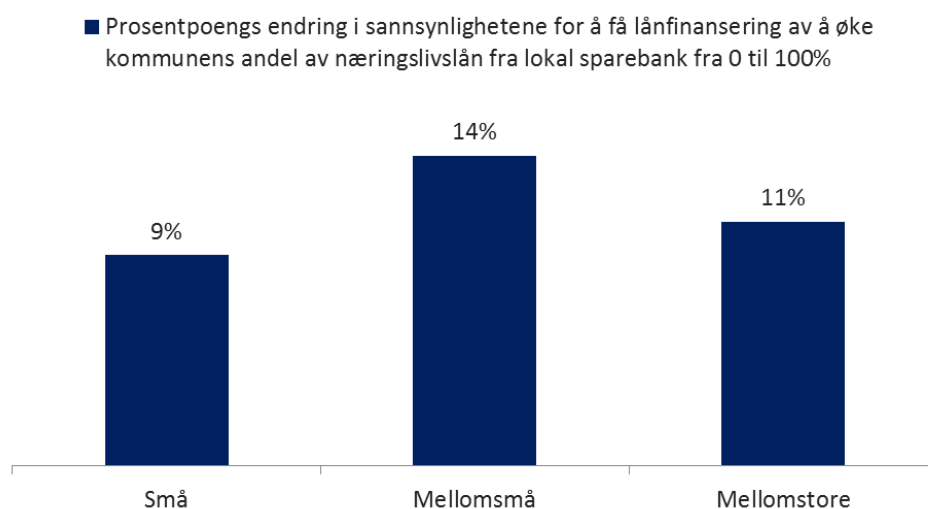
Lokalbankenes samlede utlånsaldo og markedsandel fordelt på næringer

Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

Våre statistiske analyser viser at tilstedeværelse av en lokal sparebank i et område **øker foretakenes sannsynlighet for å ha lån**, og denne økningen er betydelig. For foretak med 11 til 20 ansatte er det hele 14 prosentpoeng større sannsynlighet for å ha lån i kommuner med høy lokalbankandel. Da har vi kontrollert for bedriftenes næringstilknytning, kommunenes sentralitet, alder på bedriftene, deres omsetning og verdi på fast eiendom og omløpsmidler, som kan fungere som sikkerhet. Bedrifter med 11 til 20 ansatte har 39 prosent langsiktig lånefinansiering fra kredittinstitusjon, så en økning på 14 prosentpoeng tilsvarer en økning på hele 36 prosent.

Økt sannsynligheten for lånefinansiering i kommuner med høy lokalbankandel

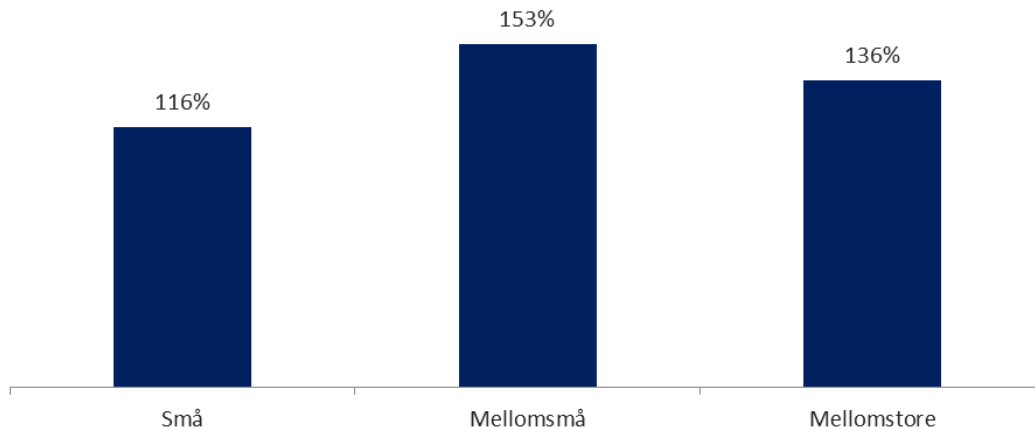
«Lokale sparebanker bidrar til bedre kapitaltilgang for mindre bedrifter»

Tilstedeværelse av en lokal sparebank i et område **øker også størrelsen på lånene** til bedriftene. Bedrifter med 11 til 20 ansatte vil i gjennomsnitt få 152 prosent mer i langsiktig lån dersom de er lokalisert i en kommune hvor lokalbanken har 100 prosent av lånene til disse bedriftene, sammenlignet med en identisk kommune der det ikke er en lokalbank.

Dette er i tråd med økonomisk teori. Lokale sparebanker vil typisk ha bedre informasjon om sine lokalsamfunn og ha en tettere interaksjon med det lokale næringslivet. Bedre informasjon vil kunne gjøre det lettere for de lokale sparebankene å velge riktige prosjekt å finansiere, både sett fra bankens, foretakets og samfunnets perspektiv. Dermed kan lokale sparebanker bidra til å redusere informasjonsproblemet knyttet lånevirkosomhet.

Effekt av lokalbankintensitet på lånefinansierings størrelse

- Prosentvis endring i størrelsen på bedriftens banklån som følge av å øke kommunens andel av næringslivslån fra lokal sparebank fra 0 til 100%

Et viktig spørsmål å stille seg er om den økte kapitaltilgangen påvirker bedriftenes vekstmuligheter. Våre analyser viser at bedriftene som får lån fra lokalbankene – og som ellers ikke ville fått lån – gjør det like bra som lignende bedrifter med lån fra andre typer banker. Både målt i form av vekst og lønnsomhet over tid. Dette er en god indikasjon på at lokalbankene har et informasjonsfortrinn som de greier å utnytte i sin kredittvurderingsprosess.

«Tilstedeværelse av en lokal sparebank øker også størrelsen på lånene til bedriftene»

For bedrifter med 1 til 10 ansatte i mer perifere strøk finner vi en høyere sannsynlighet for konkurs blant bedrifter med lån fra lokalbanker. Dette indikerer at lokalbankene faktisk tar noe høyere risiko i sine utlån til de minste bedriftene. Noe som også kan forklare hvorfor lokalbankene i gjennomsnitt tar noe høyere rente på sine utlån i bedriftsmarkedet. Lokalbankene blir kredittinstitusjonenes svar på venture-kapitalisten i sine lokalsamfunn.

Datagrunnlag og forutsetninger

Vi har hentet inn data for bankenes utlånssaldo per 31.12.2011 fra Skatteetaten, koblet dette opp mot Menons regnskaps- og aktivitetsdatabase for norsk næringsliv, og gjennomført omfattende økonometriske analyser på materialet. Vi deler inn i 428 kommuner, 4 størrelseskategorier av foretak, 20 næringer og tre typer banker. Dette innebærer at vi får over 100 000 kombinasjoner. Vår mest sentrale og viktige avgrensning er at vi fokuserer på lån til operative rapporteringspliktige foretak. Det innebærer at vi ekskluderer utlånsaktiviteten mellom banker, utlån til investeringselskap, og utlån til enkeltmannsforetak som ikke leverer regnskap til Foretaksregisteret i Brønnøysund.

Lokale sparebankers betydning for norsk næringsliv

Forskningsspørsmål:

- Hvor store markedsandeler har de lokale sparebankene?
- Er lokale sparebanker en kilde til bedre kapitaltilgang for næringslivet i distriktene?
- Påvirker lokale sparebanker den økonomiske veksten i sitt område?

Sammendrag

I dette prosjektet har vi kartlagt og analysert lokale sparebankers rolle for kapitaltilgangen i distriktene. Det er hentet inn data for bankenes utlånsaldo per 31.12.2011 fra Skatteetaten som videre er koblet opp mot Menons regnskaps- og aktivitetsdatabase for norsk næringsliv. Vi har analysert bankenes markedsandeler, lokalbankenes påvirkning på kapitaltilgangen til næringslivet og lokalbankenes påvirkning på økonomisk vekst. Resultatene er tydelige og svært interessante:

1. Lokale sparebanker er små i nasjonal målestokk, men de er viktige for bedrifter i distriktene

- Lokalbankene står for mer enn femti prosent av antall utlån til det operative næringslivet i nærmere en fjerdedel av landets kommuner, og spiller en særlig sentral rolle i distriktene. Totalt står lokalbankene for 17 prosent av antall utlån til næringslivet i hele landet.
- Lokalbankene er spesielt viktige for små bedrifter med en til ti ansatte, der de står for 19 prosent av antall utlån. De har også betydelige markedsandeler blant bedrifter med 11 til 20 ansatte og 21 til 50 ansatte.
- Lokalbankene har en større markedsandel blant bedrifter innen kultur og friluftsliv, og innen overnatting og servering. Dette er typisk næringer som preges av å ha en sterk lokal forankring.

2. Tilstedeværelsen av lokale sparebanker i en kommune bidrar til bedre kapitaltilgang:

- Økt sannsynlighet for å ha lån
- Størrelsen på lånene øker
- Bedriftene gjør det like bra som andre mht. vekst og lønnsomhet

Dette er også i tråd med økonomisk teori. Tilgang på lokal kompetent kapital er viktig for næringsutvikling og her spiller lokalbankene en sentral rolle. Lokale sparebanker vil typisk ha bedre informasjon om sine lokalsamfunn og ha en tettere interaksjon med det lokale næringslivet. Bedre informasjon vil kunne gjøre det lettere for de lokale sparebankene å velge riktige utlån og gi dem bedre forutsetninger for å følge opp låntakerne.

Innhold

Forord	1
Kortversjon av rapporten	9
Sammendrag	10
1. Innledning	13
2. Datagrunnlag og forutsetninger	14
2.1. Definisjoner	14
2.1.1. Definisjon av lokale sparebanker	14
2.1.2. Definisjon av det operative næringsliv	14
2.1.3. Definisjon av foretakstørrelser	15
2.1.4. Definisjon av periferi- og sentralitetsgrad	15
2.2. Datagrunnlag	16
2.2.1. Skatteetatens utlånsdata	16
2.2.2. Menons regnskapsdatabase	17
3. Kartlegging av lokalbankenes markedsandeler	18
3.1. Markedsandeler basert på saldo utlån	18
3.2. Markedsandeler basert på antall utlån	22
3.3. Konklusjoner	25
3.4. Samlet vurdering av markedsandeler	26
4. Lokale sparebanker som kilde til bedre kapitaltilgang i Distrikts-Norge	27
4.1. Økonomisk modell for foretaks sannsynlighet for lånefinansiering	27
4.2. Tilstedeværelse av lokalbanker øker sannsynligheten for å ha lån	27
4.3. Tilstedeværelse av lokalbanker øker størrelsen på lånene	31
5. Sparebankenes påvirkning på økonomisk vekst?	34
5.1. Finanssystemer og økonomisk vekst	34
5.2. Finansieringsbegrensninger for SMBer	34
5.3. Lokalbankstrukturen og finansiering av gründerforetak	35
5.4. Vekst med lånefinansiering	36
5.5. Lokalbanker versus andre banker – metode for sammenligning av økonomisk vekst	37
5.6. Ingen signifikante forskjeller i vekst mellom foretak med lån fra lokalbank og andre typer banker	37
5.7. Sammenligning av sannsynlighet for driftsunderskudd og konkurs	37
5.8. Ingen signifikante forskjeller med hensyn til sannsynligheten for driftsunderskudd	41
5.9. Indikasjoner på større sannsynlighet for konkurs blant små foretak med lån fra lokalbank	41

5.10.	Oppsummerende konklusjoner	42
6.	Vedlegg.....	43
6.1.	Oversikt over kategorisering av banker	43
6.2.	Deskriptiv statistikk for variabler inkludert i regresjonsanalyse	46
6.3.	Resultater fra regresjonsanalyser	47

1. Innledning

De lokale sparebankene spiller ofte en sentral rolle i småkommuners økonomi. I mange tilfeller utgjør den lokale sparebanken den største næringsaktøren i kommunen. Sparebanker tar ikke bare ensidig hensyn til profitt, men også næringsutviklingen i lokalmiljøet. Utover lån bidrar mindre sparebanker ofte aktivt med kapital til lokalsamfunnet med gavekapital gjennom blant annet næringsstiftelser. Lokale politikere, kunder med innskudd og ansatte er gjerne sentrale interesseinnehavere i sparebanker.

Norske sparebanker er organisert under Eika Gruppen, SpareBank1 gruppen og alliansefrie sparebanker. De fleste av landets minste sparebanker hører til Eika Gruppen. En gjennomsnittlig sparebank i Eika Gruppen har 30 ansatte og forvalter fire til fem milliarder kroner. Hver Eika-sparebank utgjør en selvstendig sparebank og bestemmer sitt eget lokalområde.

I dette prosjektet kartlegger og analyserer vi lokale sparebankers rolle for kapitaltilgangen i distriktene. Vi har hentet inn data for bankenes utlånssaldo per 31.12.2011 fra Skatteetaten og koblet datasettet opp mot Menons regnskaps- og aktivitetsdatabase for norsk næringsliv. Vi har analysert bankenes markedsandeler, lokalbankenes påvirkning på kapitaltilgangen til næringslivet og lokalbankenes påvirkning på økonomisk vekst. Resultatene er tydelige og svært interessante:

1. Lokale sparebanker er små i nasjonal målestokk, men de er viktige for foretak i distriktene

- Lokalbankene står for mer enn 50 prosent av antall utlån til det operative næringslivet i nærmere en fjerdedel av landets kommuner, og spiller en særlig sentral rolle i distriktene. Totalt står lokalbankene for 17 prosent av antall utlån til næringslivet i hele landet.
- Lokalbankene er spesielt viktige for småforetak med en til ti ansatte, der de står for 19 prosent av antall utlån. De har også betydelige markedsandeler blant foretak med 11-20 ansatte og 21-50 ansatte.
- Lokalbankene har en større markedsandel blant foretak innen kultur og friluftsliv, og innen overnatting og servering. Dette er typisk næringer som preges av å ha en sterk lokal forankring.

2. Tilstedeværelsen av lokale sparebanker i en kommune bidrar til bedre kapitaltilgang:

- Økt sannsynlighet for å ha lån
- Størrelsen på lånene øker
- Foretakene gjør det like bra som andre mht. vekst og lønnsomhet

Dette er også i tråd med økonomisk teori. Tilgang på lokal kompetent kapital er viktig for næringsutvikling og her spiller lokalbankene en sentral rolle. Lokale sparebanker vil typisk ha bedre informasjon om sine lokalsamfunn og ha en tettere interaksjon med det lokale næringslivet. Bedre informasjon vil kunne gjøre det lettere for de lokale sparebankene å velge riktige utlån og gi dem bedre forutsetninger for å følge opp låntakerne.

2. Datagrunnlag og forutsetninger

2.1. Definisjoner

2.1.1. Definisjon av lokale sparebanker

Sparebanker kan være organisert som tradisjonell selveiende banker, banker med egenkapitalbevis og aksjesparebanker. Av i alt 110 sparebanker har 31 utstedt egenkapitalbevis, mens 3 er aksjesparebanker. Forretningsbanker er organisert som aksjeselskaper. I Norge er nesten alle lokale og regionale banker sparebanker, mens majoriteten av de nasjonale bankene er forretningsbanker. 78 av Norges 128 banker inngår i Eika Gruppen. Samtlige er lokalbanker og alle unntatt en er organisert som forretningsbanker. De øvrige bankene er organisert under Sparebank1 Gruppen, som alliansefrie banker eller som selvstendige konsern.

Vår analyse skiller mellom tre ulike bankformer med basis i bankenes nedslagsfelt; lokale banker, regionale banker og nasjonale banker. Kategoriseringen er foretatt av Eika Gruppen og gjengitt i vedlegget i delkapittelet 6.1. Hvordan bankene fordeler seg med tanke på bankallianser, organisasjonsform og nedslagsfelt er vist i Tabell 1 under.

Tabell 1: Norske banker fordelt på bankallianse, organisasjonsform og nedslagsfelt. Kilde: Eika Gruppen (august 2012)

Bankallianse	Sparebanker	Forretningsbanker	Totalt
Eika Gruppen	77	1	78
Sparebank1 Gruppen	7		7
Alliansefrie banker	10		10
Lokale banker totalt	94	1	95
Sparebank1 Gruppen	8	1	9
Alliansefrie banker	8		8
Regionale banker totalt	16	1	17
Sparebank1 Gruppen	1		1
Selvstendige konsern		7	7
Alliansefrie banker	1	7	8
Nasjonale banker totalt	2	14	16
SUM ALLE BANKER	112	16	128

2.1.2. Definisjon av det operative næringsliv

I dette prosjektet er det de operative foretakene som står i fokus. Vi forsøker derfor å ekskludere alle finansierings- og investeringsforetak. I tabellen nedenfor har vi redegjort for hvilke bransjer vi har tatt ut av analysen.

Tabell 2: Oversikt over bransjer som er tatt ut av datasettet

Femsifret NACE-kode	NACE-bransje
41.109	Utvikling og salg av egen fast eiendom ellers
64.110	Sentralbankvirksomhet
64.190	Bankvirksomhet ellers
64.201	Finansielle holdingselskaper
64.202	Ikke-finansielle holdingselskaper
64.301	Verdipapirfond

64.302	Investeringselskaper og lignende
64.303	Porteføljeinvesteringsselskaper
64.304	Skatteberettigede investeringselskaper
64.309	Annen verdipapirforvaltning
64.990	Annen finansieringsvirksomhet ikke nevnt annet sted
68.100	Kjøp og salg av egen fast eiendom
68.209	Utleie av egen eller leid fast eiendom ellers
68.320	Eiendomsforvaltning
70.100	Hovedkontortjenester

I analyser der beliggenhet inngår som en variabel inneholder dataene en mindre støykilde ved finansielle foretak kalt «annen kredittgivning» med NACE-kode 64.290. Dette vil innebære at samlede utlån er litt høyere og utlånsintensitetene noe lavere, enn hvis vi bare hadde sett på det operative næringslivet. Effekten vil være størst på steder med mye finansiell virksomhet, som Oslo, Bergen og Stavanger. Det er likevel viktig å understreke at denne gruppen foretak kun utgjør en mindre andel av dataene og ikke har betydning for konklusjonene som trekkes.

2.1.3. Definisjon av foretakstørrelser

Vi har valgt å dele de regnskapspliktige foretakene inn i fem størrelseskategorier basert på antall ansatte. Vi benytter følgende størrelsesinndeling:

- Ingen registrerte ansatte
- 1-10 ansatte
- 11-20 ansatte
- 21-50 ansatte
- Flere enn 50 ansatte

Foretak som ikke leverer regnskap til Brønnøysund, som små ansvarlige selskaper og enkeltmannsforetak, er ikke inkludert i vår analyse. Hovedårsaken til dette er at det hos skattemyndighetene ikke skilles mellom lån til foretakets virksomhet og privatlån til eierne av disse foretakene.

I utgangspunktet skal ikke holdingsselskaper eller andre finanserings- og investeringsforetak være inkludert i våre tall, fordi disse ikke driver operativt. Relativt høye utlån til mikroforetak tyder likevel på at en del av dem er inne i datasettet. Rendyrkede operative mikroforetak er foretak tuftet på driftsaktiviteter uten faste ansatte. Det kan være snakk om selskaper som opererer i svært liten skala og selskaper som utelukkende leier inn eksterne konsulenter. Antakelig er det også en del selskaper som ikke har rapportert antall ansatte, og derfor er feilkategorisert inn i gruppen for mikroforetak. På grunn av denne støyen i dataene for mikroforetak har vi valgt å ikke legge hovedvekten av analysen på disse foretakene.

2.1.4. Definisjon av periferi- og sentralitetsgrad

De fleste indekser for grader av periferi og sentralitet tar utgangspunkt i størrelsene på tettstedene, målt etter en definisjon fra Statistisk Sentralbyrå. Den er som følger:

«En hussamling skal registreres som et tettsted dersom det 1) Bor minst 200 personer der og 2) Avstanden mellom husene skal normalt ikke overstige 50 meter. Det er tillatt med et skjønnsmessig avvik ut over 50 meter mellom husene i områder som ikke skal eller kan bebygges. Dette kan for eksempel være parker, idrettsanlegg,

industriområder eller naturlige hindringer som elver eller dyrkbare områder. Husklynger som naturlig hører med til tettstedet tas med inntil en avstand på 400 meter fra tettstedskjernen.» (Statistisk sentralbyrå 2012)²

Tettsteder avgrenses uavhengig av administrative inndelinger og kan gå på tvers av kommunegrenser. For eksempel strekker Stavanger/Sandnes tettsted seg over Stavanger kommune og mesteparten av kommunene Randaberg, Sandnes og Sola. Karmøy kommune rommer derimot flere tettsteder, deriblant Kjøpervik, Åkrehamn/Veavågen, Skudeneshavn og deler av Haugesund tettsted.

For å analysere om lokalbankenes betydning varierer over grad av sentralitet har vi tatt utgangspunkt i den fem-delte sentralitetsindeksen til Norsk Institutt for By- og Regionforskning (NIBR)³. Kommunene tillegges en sentralitetsgrad med utgangspunkt i det største tettstedet i kommunen. Med andre ord, dersom en del av kommunen tilhører et tettsted med høy sentralitet vil kommunen bli kategorisert med høy sentralitet. Her er en oversikt over sentralitetsindeksen som vi har benyttet:

1. **Høy sentralitet** – Storbyregioner med over 50 000 innbyggere i tettstedet, for eksempel Bergen (Hordaland), Nittedal (Akershus) og Tromsø (Troms)
2. **Moderat sentralitet** – Mellomstore byregioner med mellom 15 000 og 50 000 innbyggere i tettstedet, for eksempel Haugesund (Rogaland), Moss (Østfold) og Tvedestrand (Aust-Agder)
3. **Verken sentral eller perifer** – Småbyregioner med mellom 5 000 og 15 000 innbyggere i tettstedet, for eksempel Bø (Telemark), Kongsvinger (Hedmark), og Voss (Hordaland)
4. **Moderat periferi** – Småsenterregioner med mellom 1 000 og 5 000 innbyggere i tettstedet, for eksempel Brønnøy (Nordland), Gol (Buskerud) og Sunndal (Møre og Romsdal)
5. **Høy periferi** – Områder med spredt bosetting 1 000 innbyggere i tettstedet, for eksempel Askvoll (Sogn og Fjordane), Hitra (Nord-Trøndelag) og Tana (Finnmark)

Når vi følger denne inndelingen så innebærer det at 57 prosent av Norges befolkning i 2011 bodde i kommuner med høy sentralitet. 19,6 prosent bodde i kommuner med moderat sentralitet, 12,1 prosent bodde i kommuner som verken er sentrale eller perifere, 8,9 prosent bodde i kommuner med moderat periferi og 2,3 bodde i kommuner med høy periferi.

2.2. Datagrunnlag

2.2.1. Skatteetatens utlånsdata

Vår analyse bygger blant annet på Skatteetatens tall for bankenes utlån til næringslivet, som er innhentet gjennom bankenes innrapportering til Skattedirektoratet. Datasettet omfatter rapporteringspliktige foretak, hvilket tilsvarer om lag 95 prosent av næringslivet.

Lån til enkeltpersonforetak kan ikke uten videre skilles fra privatlån og er derfor ekskludert. Datasettet fra Skatteetaten inneholder utlånsaldo og antall utlån for næringsutlån fra de tre typene banker som vi har definert i samarbeid med Eika Gruppen: lokale, regionale og nasjonale.

² Se Statistisk sentralbyrå (2012): *Befolkning og areal i tettsteder*, 1. januar 2012, Publisert: 6. september 2012, tilgjengelig på: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befsett?fane=om>.

³ NIBR har oppdatert indeksen i 2013, etter at våre analyser er gjennomført.

2.2.2. Menons regnskapsdatabase

Data fra Skatteetaten er koblet opp mot Menons regnskaps- og aktivitetsdatabase over norsk næringsliv. Menons database er basert på foretakenes rapportering til Foretaksregisteret i Brønnøysund. Datasettet er bearbejdet av både Menon og Soliditet. Ikke-rapporteringspliktige foretak, som små ansvarlige foretak, små enkeltmannsforetak og små foreninger, er ekskludert på grunn av manglende regnskapsinformasjon.

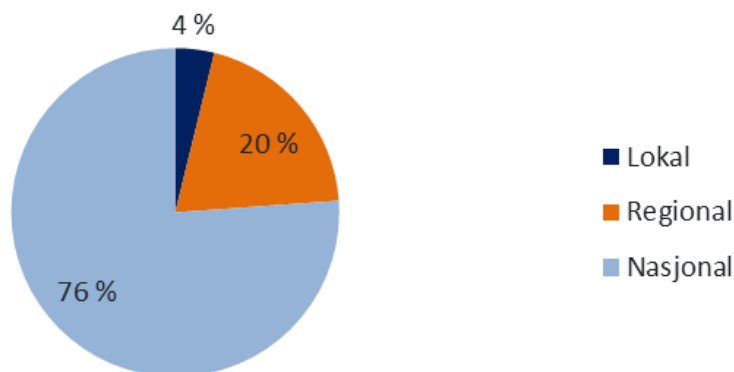
Databasen inneholder fullstendige regnskapstall for alle foretak som er rapporteringspliktige til foretaksregisteret i Brønnøysund fra 1992 til 2011. Til hvert organisasjonsnummer knytter det seg standard regnskapsinformasjon, samt lokalisering av hovedkontor og underavdelinger, antall ansatte på hvert kontor, styreforhold, direkte eierskap med mer. Vi har blant annet koblet på sentralitet ved hver lokasjon, næringstilhørighet, eierskapsinformasjon, ultimat eierskap (analysert bakover i opptil ti ledd om gangen) og eksporttall. Databasen vedlikeholdes og kvalitetssikres kontinuerlig.

3. Kartlegging av lokalbankenes markedsandeler

3.1. Markedsandeler basert på saldo utlån

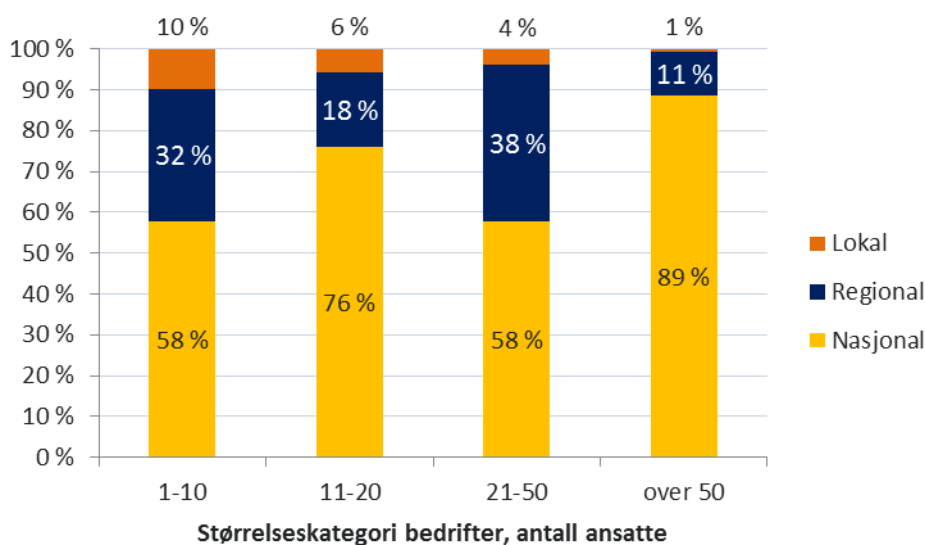
Norske bankers utlån til det operative næringslivet var på 600 mrd. kroner ved utgangen av 2012. Lokalbankene står for 4 prosent, 23 mrd. kroner, hvilket utgjør en liten andel av den samlede utlånsmengden.

Figur 1: Fordeling av bankenes samlede utlånsaldo til norsk næringsliv i 2011, fordelt på ulike banktyper. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

Når vi deler norsk næringsliv inn etter hvor mange ansatte foretakene har, så ser vi imidlertid at de lokale bankene er viktigere for småforetakene enn det den samlede oversikten viser. Dette gjelder særlig for foretak med en til ti ansatte. Der står lokalbankene for ti prosent av samlede utlån, 7,6 mrd. kroner. Lokalbankenes markedsandel er også høyere i størrelseskategorien 11-20 ansatte. Der har de 6 prosent av samlede utlån.

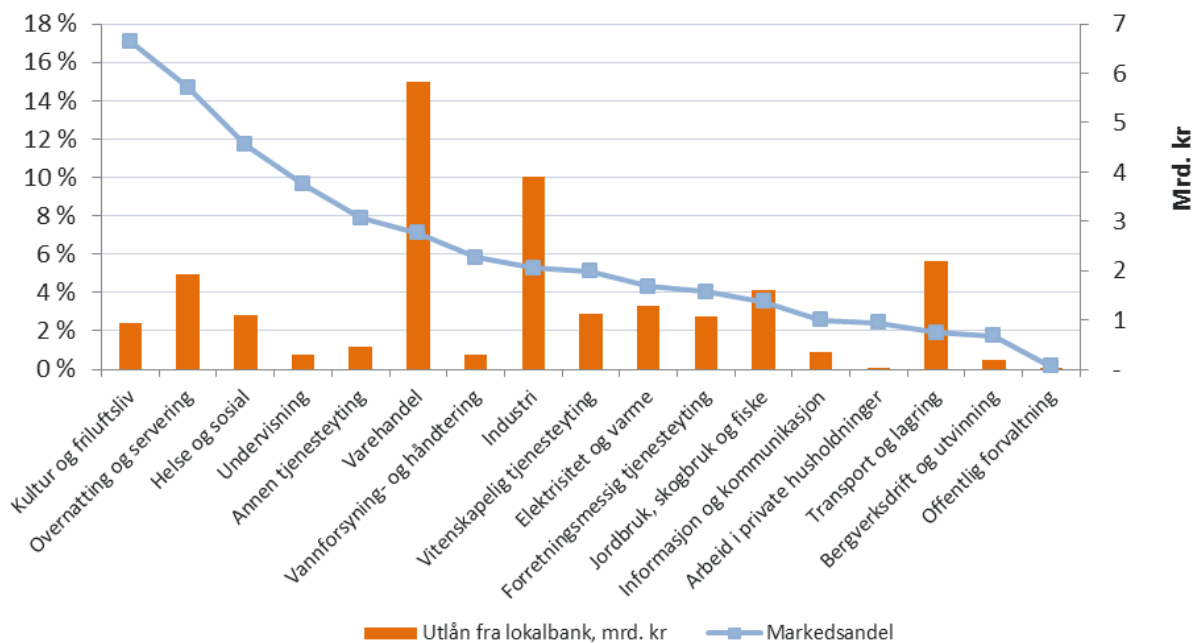
Figur 2: Fordelingen av bankenes samlede utlånsaldo til norsk næringsliv fordelt på ulike banktyper og ulike størrelseskategorier av foretak. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

I figuren under har vi fordelt lokalbankenes utlån basert på foretakenes næringstilhørighet. De største utlånene fra lokalbankene går til varehandel, industri og transport. Dette er næringer som også samlet sett har de største banklånene, og lokalbankene har ikke en spesielt høy markedsandel i disse næringene.

Størst markedsandel har lokalbankene innen kultur og friluftsliv (17 prosent), samt overnatting og servering (15 prosent). Markedsandelen til lokalbankene er også relativt stor innen andre tjenesteytende næringer som helse og sosial og undervisning. Bygg og anlegg er tatt ut av figuren fordi næringens utlånsmasse domineres av investeringsforetak. Det bør likevel understrekes at lokalbankene spiller en viktig rolle for denne næringen, med utlån på over 9 mrd. kroner og en markedsandel på 11 prosent.

Figur 3: Lokalbankenes samlede utlånssaldo og markedsandel fordelt på næring. Kilde. Menon, Skatteetaten og Soliditet

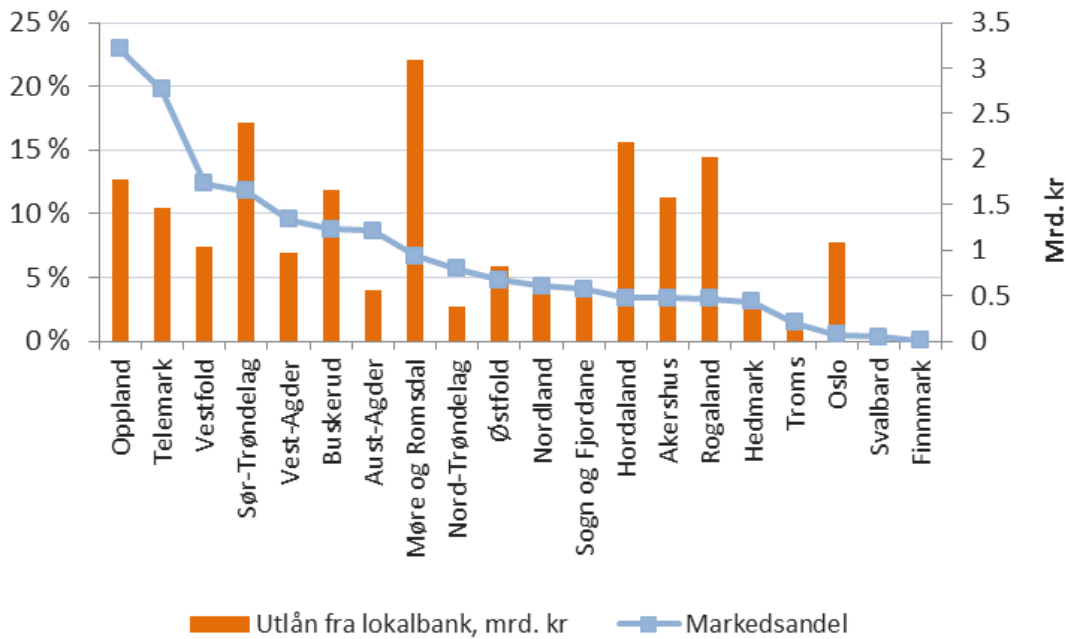

Når vi analyserer fylkesfordelingen av bankenes utlån, finner vi at Møre og Romsdal er det største utlånsfylket for lokalbankene. Der har de lånt ut 3,1 mrd. til det operative næringslivet. Deretter følger Sør-Trøndelag med 2,4 mrd. kroner, Hordaland med 2,2 mrd. kroner og Rogaland med 2 mrd. kroner⁴.

Størst markedsandeler har lokalbankene i Oppland med 22,9 prosent og Telemark med 19,7 prosent. Deretter følger Vestfold (12,4 prosent) og Sør-Trøndelag (11,7 prosent). Lokalbankenes utlånssaldoer og utlånsintensitet i de ulike fylkene med Svalbard er illustrert i Figur 4 under.

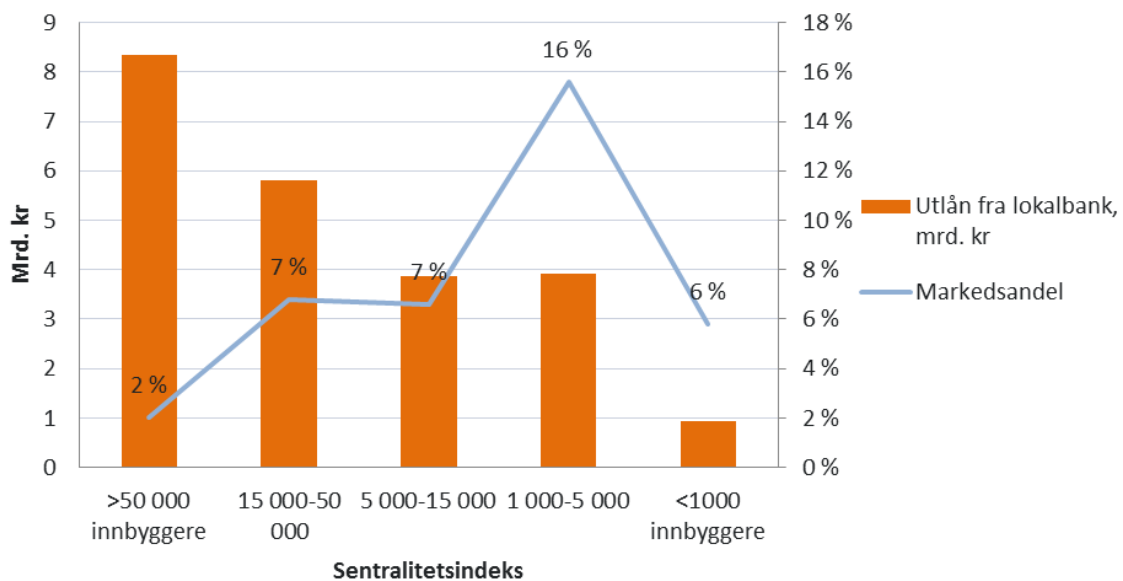
⁴ Vi gjør her oppmerksom på at volumene ikke inkluderer utlån til enkeltmannsforetak. Videre er det verdt å merke seg at lokalbankdefinisjonen også inkluderer banker som ikke er med i Eika Gruppen. Eksempelvis er Sparebanken 1 Nordvest og Sparebank 1 Søre Sunnmøre i Møre og Romsdal definert som lokalbanker, på samme måte som Fana Sparebank i Hordaland også er definert lokalbank.

Figur 4: Lokalbankenes samlede utlånsaldo og markedsandel fordelt på fylker. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

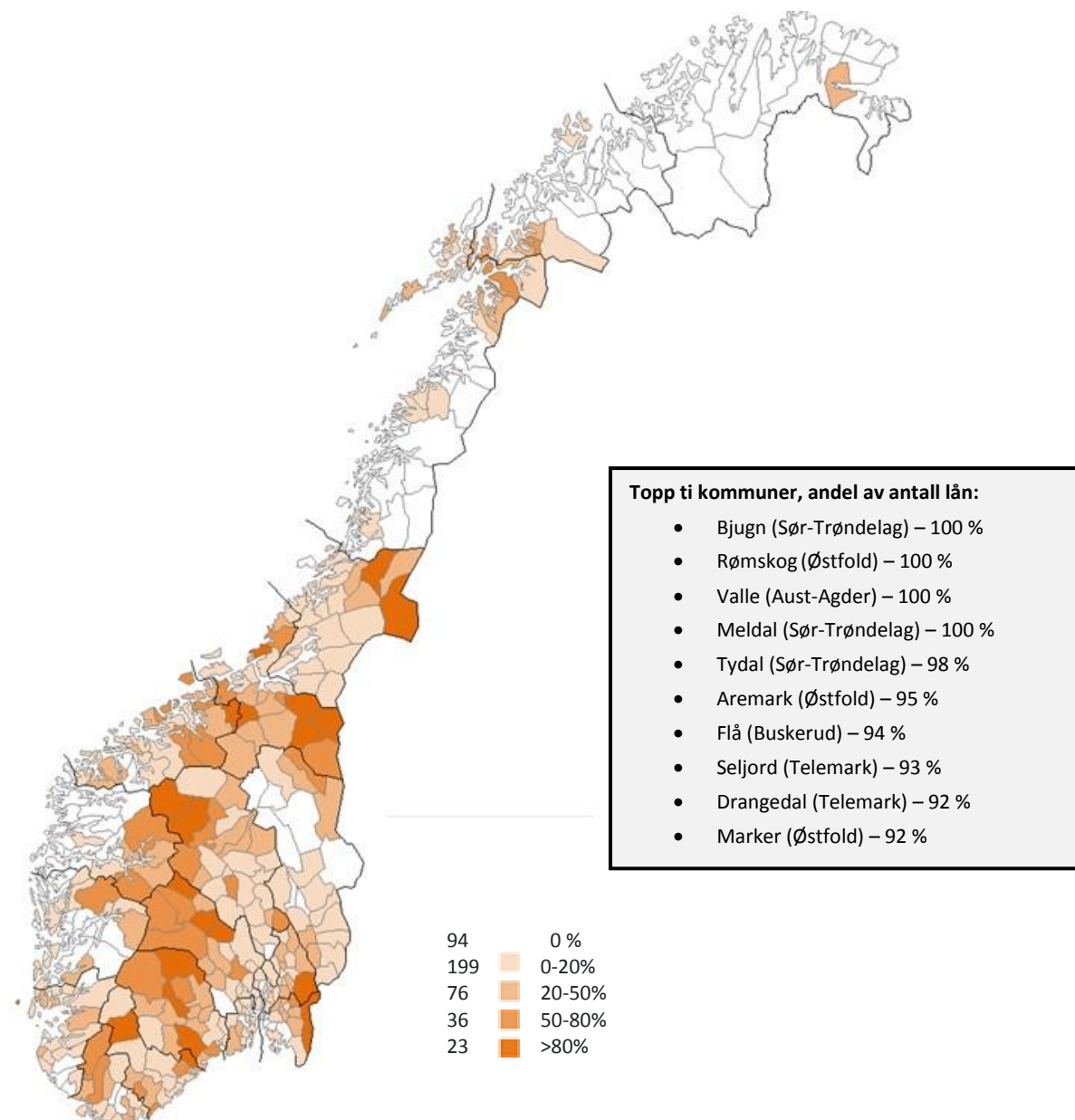
I figuren under har vi kategorisert norske kommuner i henhold til sentralitetsgrad, jfr. kapittel 2.1.4. De mest sentrale kommunene står for 36,5 prosent av lokalbankenes utlån eller nærmere 8,4 mrd. kroner. Dette er neppe overaskende, i og med at vel halvparten av Norges befolkning bor i kommuner med høy sentralitet. Lokalbankene har høyest markedsandel i småsenterregioner med mellom 1000 og 5000 innbyggere i tettstedet, for eksempel i Bjugn (Sør-Trøndelag), Flå (Buskerud), Seljord (Telemark) og Hemsedal (Buskerud). Grunnen til at lokalbankenes markedsandel ikke er like høy i de mest perifere kommunene kan være at disse er for små til å kunne gi næringsgrunnlag for lokale banker. Dermed betjenes de heller av banker med et bredere geografisk fokus.

Figur 5: Lokalbankenes samlede utlånsaldo og markedsandel fordelt på kommunenes sentralitet. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

Fordeling av utlån over fylker og sentralitet gir et godt overblikk over hvor de lokale sparebankene har store utlån og er særlig viktige. Lokale sparebanker spiller imidlertid en viktig rolle i kommuner over hele landet og i både sentrale og periferere strøk. Når vi analyserer markedsandeler i alle norske kommuner, finner vi at lokalbankene har mer enn femti prosent markedsandel målt etter utlånssaldo i 59 kommuner og de har en markedsandel på over tjue prosent i 135 kommuner. I Figur 6 under har vi illustrert lokalbankenes markedsandel av totale utlån i alle Norges kommuner. Her går det tydelig fram at lokale sparebanker er mest sentrale i innlandskommuner. Det er i kommunene Bjugn (Sør-Trøndelag), Rømskog (Østfold), Valle (Aust-Agder), Meldal (Sør-Trøndelag) og Tydal (Sør-Trøndelag) at lokalbankene har høyest markedsandel.

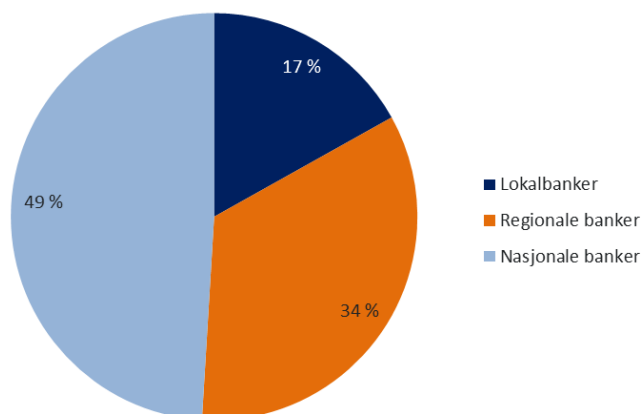
Figur 6: Lokalbankenes markedsandel per kommune målt i andel av samlet utlånssaldo, illustrert ved Norgeskart. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

3.2. Markedsandeler basert på antall utlån

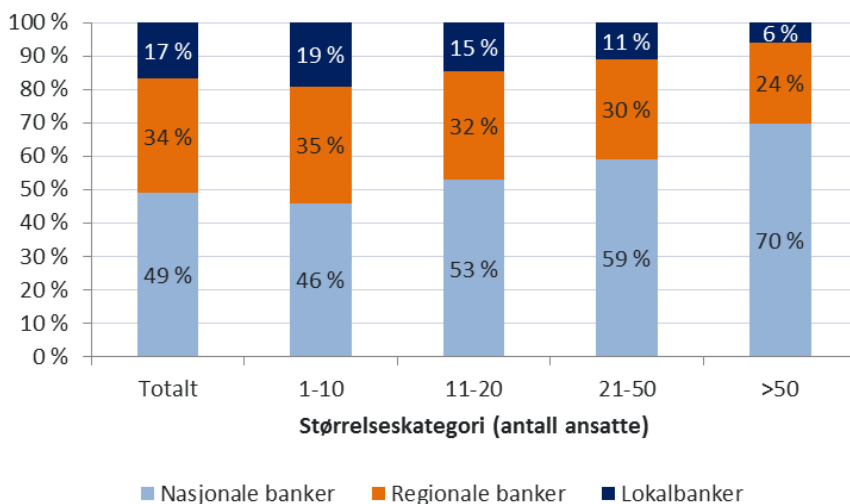
Samlet står norske banker for 79 600 utlån til det operative næringslivet, hvorav lokalbankene står for 13 500. Dette tilsvarer en andel av antall utlån til norsk næringsliv på hele 17 prosent. Ulike lån fra en bank til ett selskap har vi slått sammen og det regnes som ett lån.

Figur 7: Bankenes andel av antall utlån til norsk næringsliv i 2011, fordelt på ulike banktyper. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

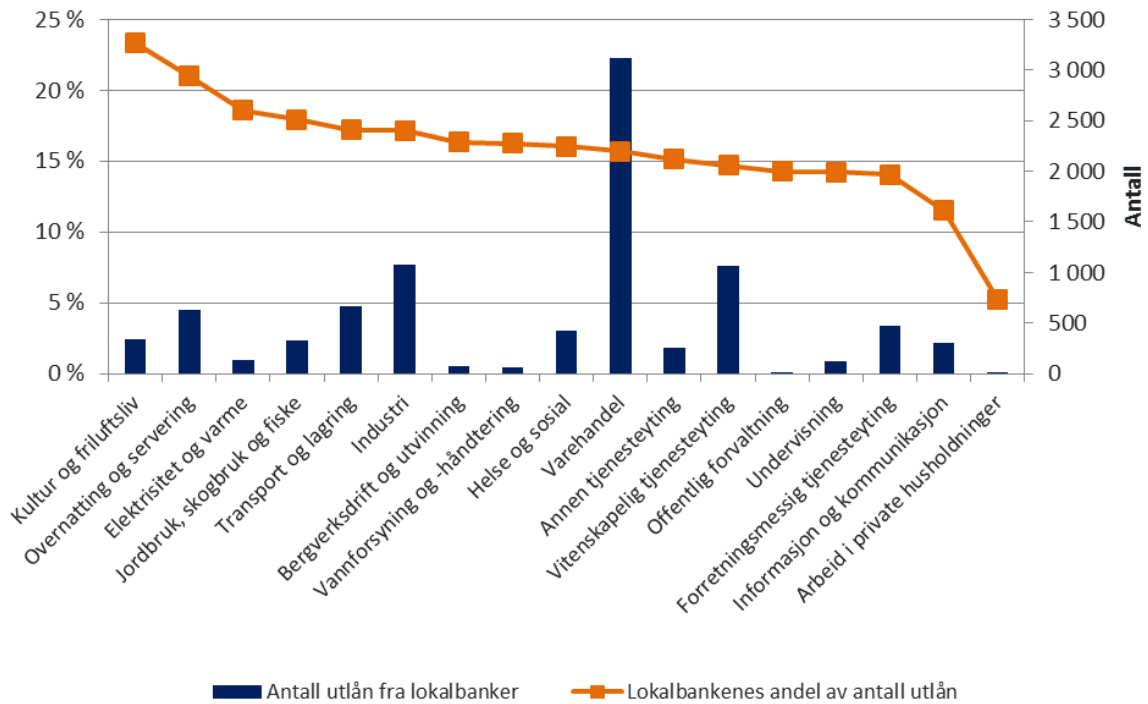
Fordeler vi antall utlån på ulike størrelseskategorier av foretak, ser vi at lokalbankene står for hele 19 prosent av utlånene til småforetakene som har 1 til 10 ansatte. Lokalbankene har også en relativt stor andel av utlån til foretak med henholdsvis 11 til 20 ansatte og 21 til 50 ansatte.

Figur 8: Fordeling av bankenes utlån til norsk næringsliv målt i antall, fordelt på ulike banktyper og ulike størrelseskategorier av foretak. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

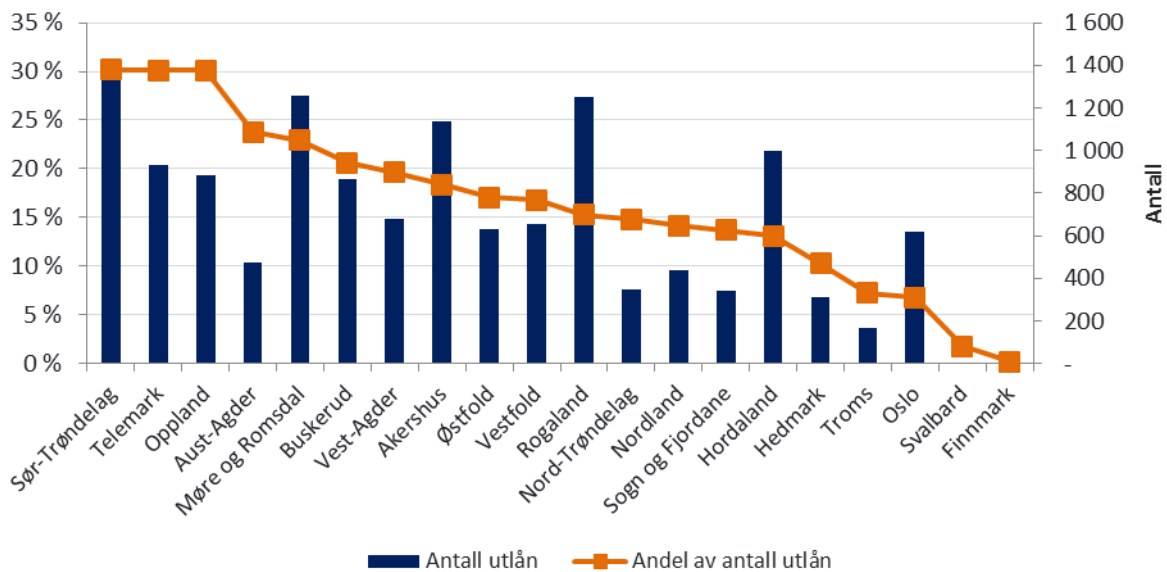
I figuren under har vi fordelt lokalbankenes antall utlån basert på foretakenes næringstilhørighet. Varehandel er klart størst med 3 120 utlån. Deretter følger industri med 1 080 utlån og vitenskapelig tjenesteyting med 1 065 utlån. Størst andel av antall utlån finner vi næringene «Kultur og friluftsliv» (23 prosent) og «overnatting og servering» (21 prosent). Dette er næringer med en sterk lokal forankring og lokalbankene har også størst markedsandel basert på saldo utlån.

Figur 9: Lokalbankenes antall utlån og andel av antall utlån, fordelt på næring. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

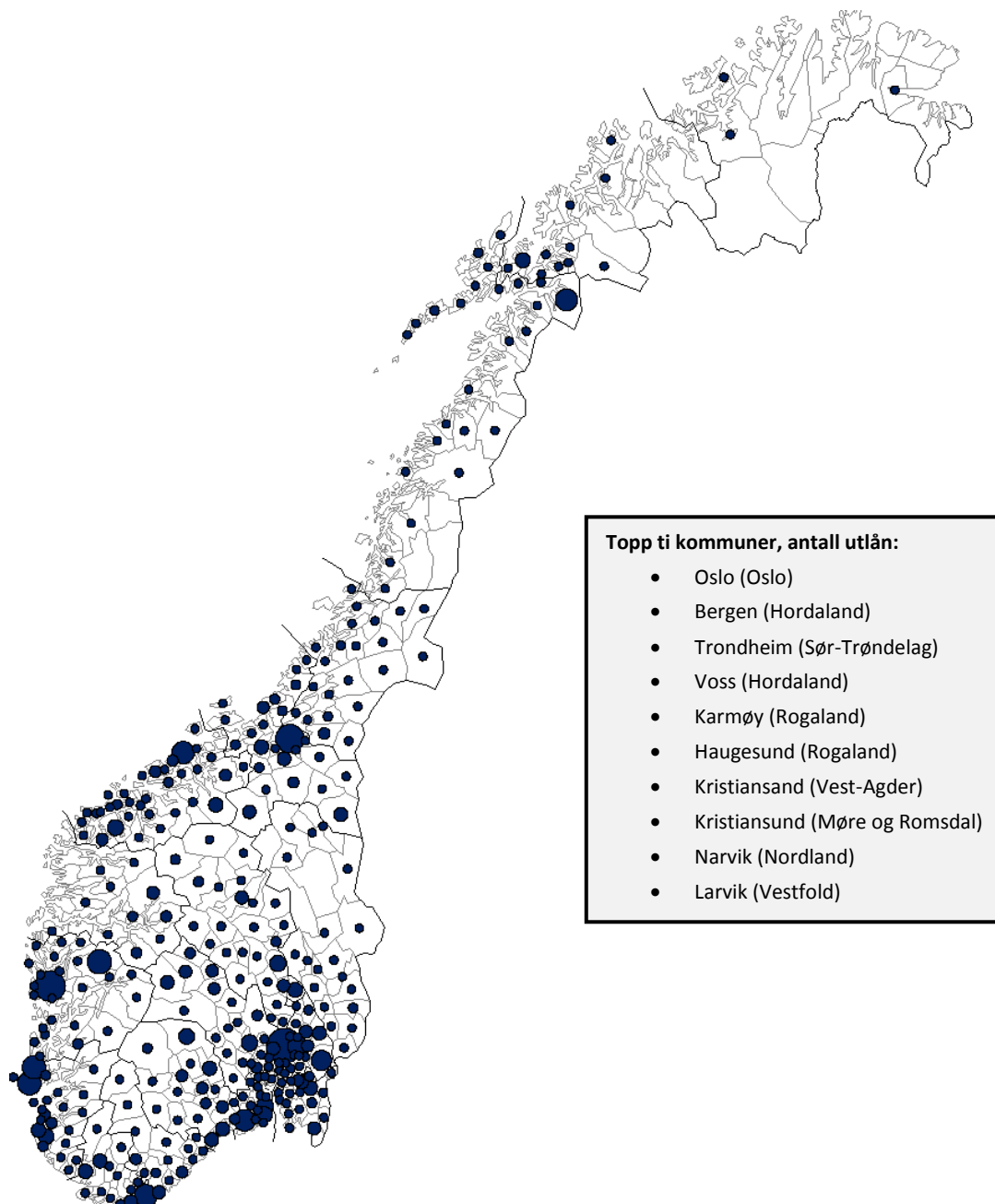
Når vi analyserer fylkesfordelingen av antall utlån fra bankene, finner vi at lokalbankene har flest utlån i Sør-Trøndelag (1 400), Møre og Romsdal (1 260) og Rogaland (1 250). Ser vi på lokalbankenes andel av antall utlån til næringslivet i norske fylker så er det Sør-Trøndelag, Telemark og Oppland som skiller seg ut. Her har lokalbankene hele 30 prosent av antall utlån. Figuren under viser antall utlån fra lokalbanker fordelt på fylker, samt lokalbankenes andeler av antall utlån i de respektive fylkene.

Figur 10: Fordelingen av lokalbankenes antall utlån og andel av antall utlån til norsk næringsliv, fylkesfordelt. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

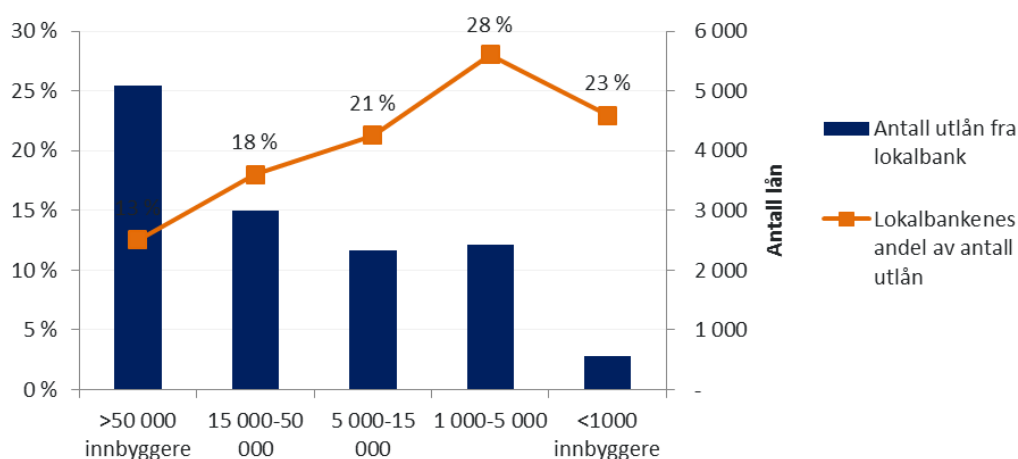
Går vi helt ned på kommunenivå så finner vi at lokalbankene har flest av sine utlån til foretakene i storbyene Oslo, Bergen og Trondheim. Figuren under viser et kart over lokalbankenes utlån fordelt på norske kommuner. Større sirkel betyr flere utlån til den respektive kommunen. Som kartet viser så er lokalbankenes utlån spredt over store deler av landet.

Figur 11: Lokalbankenes utlån, målt i antall per kommune. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

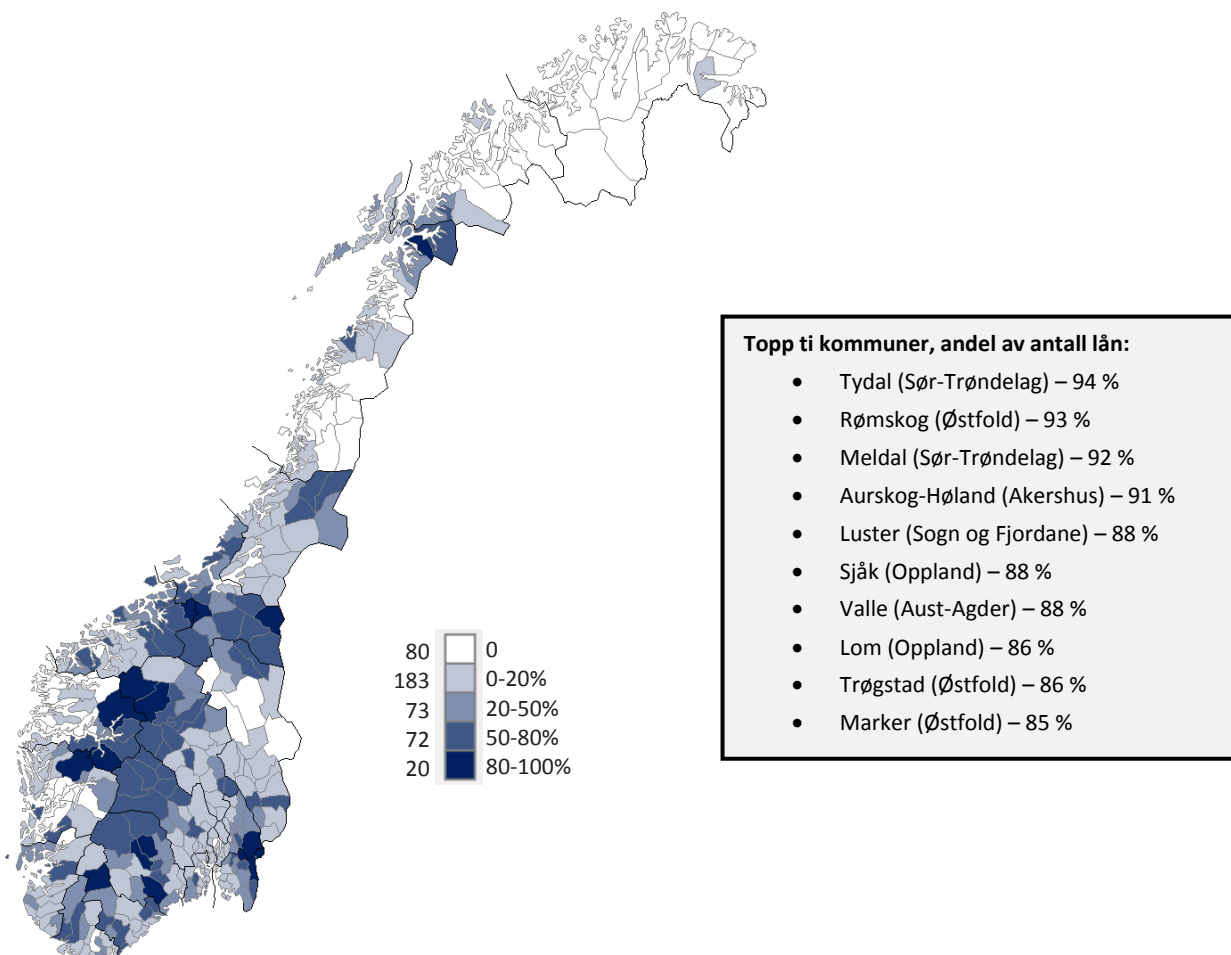
I figuren under har vi kategorisert norske kommuner i henhold til sentralitetsgrad, jfr. kapittel 2.1.4. Næringslivet i de mest sentrale kommunene får 38 prosent av alle utlån som utstedes fra lokale sparebanker. Dette er neppe overaskende, i og med at vel halvparten av Norges befolkning bor i kommuner med høy sentralitet. Ser vi på lokalbankenes andel av utlån til kommuner i de ulike sentralitetsgradene så er det moderat periferi som skiller seg ut. Her har lokale sparebanker hele 28 prosent av antall utlån til næringslivet.

Figur 12: Lokalbankenes utlån til norsk næringsliv, målt i antall fordelt på kommunenes sentralitet. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

Kartet under viser lokalbankenes andel av antall utlån i hver kommune. Jo mørkere farge, desto høyere er andelen. Kartet viser at i 92 norske kommuner kommer over halvparten av alle næringslån fra en lokalbank. I 20 av disse er andelen fra lokalbanken over 80 prosent. Dette er hovedsakelig kommuner i innlandet, Midt-Norge og på Østlandet utenfor sentrale strøk. På Vestlandet, Sørlandet og i Nord-Norge spiller lokalbankene en mer moderat rolle.

Figur 13: Lokalbankenes markedsandel basert på andel av antall lån, pr kommune. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

3.4. Samlet vurdering av markedsandeler

Lokalbankene står for en relativt liten andel av **samlede** utlån til næringslivet (4 prosent), målt i utestående saldo 31.12. 2011. Disse bankene har en relativt liten kapitalbase og utlånene er i gjennomsnitt mindre enn lån fra regionale og nasjonale banker. Lokalbankene står derfor for en betydelig høyere andel av antall utlån til norsk næringsliv (17 prosent).

Deler vi næringslivet inn i ulike **størrelseskategorier av foretak** basert på antall ansatte finner vi at lokalbankene er viktigst for de små foretakene. I dette segmentet har lokalbankene 10 prosent markedsandel, målt i andel av samlede utlån og hele 19 prosent av antall utlån.

Lokalbankene er også viktige for foretak med 11 til 20 ansatte. Blant disse foretakene har lokalbankene en markedsandel basert på saldo utlån på 6 prosent, og de står for hele 15 prosent av antall utlån.

Deler vi foretakene inn etter hvilken **næring** de tilhører så er det varehandel, industri og transport som får de største utlånene fra lokalbankene. Dette er næringer som også samlet sett har de største banklånene, og lokalbankene har ikke en spesielt høy markedsandel. Det er varehandel som får klart flest av lånene fra lokalbankene, men lokalbankenes andel av antall utlån til denne næringen er ikke spesielt høy. Det er innen kultur og friluftsliv, samt overnatting og servering, at lokalbankene har størst markedsandel. Lokalbankenes andel av saldo utlån i disse næringene er på henholdsvis 17 og 15 prosent, og andelen av antall utlån er på 23 og 21 prosent.

De største utlånsfylkene for lokalbankene er Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag basert på saldo utlån. Det er også i disse to fylkene lokalbankene har flest antall utlån, men her er fordelingen mellom ulike fylker betydelig jevnere. Den høyeste markedsandelen basert på saldo har lokalbankene i Oppland (23 prosent) og Telemark (20 prosent). Størst andel av antall utlån har lokalbankene i Sør-Trøndelag, Telemark og Oppland (30 prosent).

Går vi helt ned på **kommunenivå** så finner vi at lokalbankene både har størst utlån og flest utlån i de store bykommunene Oslo, Bergen og Trondheim. Vi finner også at lokalbankene har utlån over store deler av landet, men at de har størst markedsandeler i innlandskommuner.

Deler vi alle kommuner inn etter **sentralitet**, fra storbyregioner til spredt bosetting, finner vi at de mest sentrale kommunene mottar 38 prosent av lokalbankenes antall utlån. Dette er naturlig siden en stor andel av næringslivet er lokalisert nettopp der. Lokalbankene har høyest markedsandel i småsenterregioner med mellom 1000 og 5000 innbyggere i tettstedet (16 prosent). Dette er betydelig høyere enn for de andre sentralitetsgradene, der lokalbankene har markedsandeler på rundt 6-7 prosent. Vi finner noe av det samme mønsteret når vi analyserer kommunenes sentralitet og antall utlån. Lokalbankene har hele 28 prosent av antall utlån i småsenterregioner. I kommuner med spredt bosetting har lokalbankene noe overraskende en liten andel av samlet utlån (6 prosent), men en relativt høy andel av antall lån (23 prosent).

4. Lokale sparebanker som kilde til bedre kapitaltilgang i Distrikts-Norge

Hypotesen vi ønsker å undersøke er hvorvidt foretak lokalisert i kommuner hvor den lokale sparebanken har en stor andel av utlånene til næringslivet, har større sannsynlighet for å få lånefinansiering enn tilsvarende foretak i sammenlignbare kommuner. Tanken bak denne hypotesen er at lokalbanker sitter med en kjennskap til det lokale næringsliv som de regionale og nasjonale bankene ikke gjør. Dette informasjonsfortrinnet gjør at lokalbanken kan identifisere foretak som fint kan håndtere et lån, men som ikke ville fått lån basert på mer standardiserte seleksjonskriterier hos de større bankene.

4.1. Økonomisk modell for foretaks sannsynlighet for lånefinansiering

For å kunne indentifisere en kausal effekt er vi avhengig av å estimere denne sammenhengen i en større økonomisk modell som tar høyde for andre potensielle forklaringsvariabler for hvilke foretak som får lånefinansiering.

Typisk vil foretak som har eiendeler som banken kan ta sikkerhet i, ha lettere for å få lån. Vi har derfor inkludert fast eiendom og omløpsmidler som forklaringsvariabler. Videre er det viktig at foretaket er i stand til å håndtere de løpende utgiftene knyttet til et lån, vi har derfor inkludert omsetning i modellen. Desto lenger et foretak har vært i virksomhet, desto mer dokumentasjon har foretaket å vise til overfor kreditor. Antall år siden etablering av foretaket er derfor også inkludert i modellen⁵.

Det er også slik at sannsynligheten for lånefinansiering er avhengig av hvor foretaket er lokalisert. Vi inkluderer derfor et mål på sentraliteten til kommunen som foretaket er registrert. Sentralitetsindeksen vi inkluderer går fra 1-5 hvor 1 er sentrale strøk, definert som foretak lokalisert i regioner med senter med mer enn 50 000 innbyggere), og 5 er perifert (foretak lokalisert i regioner med senter under 1000 innbyggere).

Videre vil kjennetegn ved foretakets bransje ofte ha en innvirkning på hvorvidt banken vil være villig til å gi lånefinansiering. Eksempelvis kan det være at noen bransjer er svært konjunkturfølsomme, noe som kan være negativt for deres mulighet til å få lånefinansiering. Virksomhetens bransjetilknytning sier også noe om fordelingen mellom humankapital og realkapital. Typisk vil det både være enklere og mer behov for lånefinansiering i bransjer som krever større investeringer i realkapital. Foretakets næringstilknytning kontrolleres derfor også for i modellen.

4.2. Tilstedeværelse av lokalbanker øker sannsynligheten for å ha lån

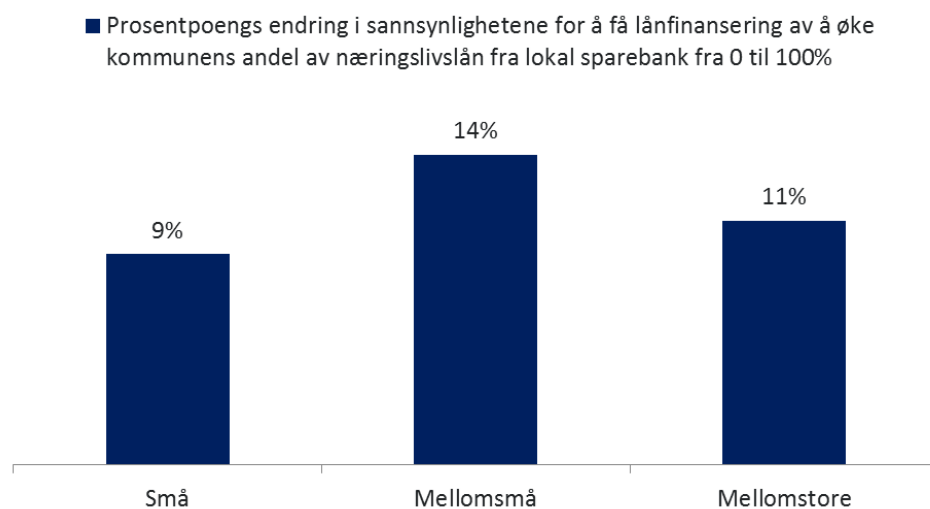
Figuren nedenfor viser hvordan sannsynligheten for foretak i ulike størrelseskategorier påvirkes av lokalbankintensiteten i kommunen. Vi ser at sannsynligheten for lånefinansiering for små og mellomstore foretak med mindre enn 50 ansatte påvirkes positivt av å øke lokalbankintensiteten. Tolkningen av resultatene er hva som ville skjedd med andelen foretak som har lånefinansiering dersom man hypotetisk gikk fra å være en kommune uten tilstedeværelse av lokal sparebank til å være en kommune hvor alle lånene er fra lokal sparebank.

⁵ Alder på foretaket er korrelert med både omsetning og omsettelige aktiva som kreditor kan ta pant i. Dette betyr at vi kan få multikollinearitet i modellen, hvilket gjør at de estimerte koeffisientene for variablene det gjelder kan bli feil. I og med at vi ikke er opptatt av effekten av omsetning eller likvide aktiva for lånefinansiering som sådan, så er imidlertid dette ikke noe problem i vår estimering.

Vi ser at effekten av lokalbank på sannsynligheten for å ha lån er relativt stabil uavhengig av antall ansatte. Størst er likevel effekten for gruppen av små foretak med 11-20 ansatte. For foretak av denne størrelsen øker sannsynligheten for å ha lånefinansiering med 13,6 prosentpoeng. Dette er en formidabel økning. Vi vet at 39 prosent av foretak med 11-20 ansatte har langsiktig lånefinansiering fra kredittinstitusjon (se tabell med deskriptiv statistikk i vedlegget). Dersom man sammenligner to identiske kommuner hvor den eneste forskjellen er at den ene er helt uten lokal sparebank, med en kommune hvor alle lån til foretak med 11-20 ansatte er fra lokal sparebank, så tilsier dette at man øker andelen foretak som får lånefinansiering fra 39 til over 53 prosent. Dette tilsvarer en prosentvis økning på 36 prosent.

Vi ser at effekten av økt tilstedeværelse av lokalbank også er positiv for de små og de mellomstore foretakene, hvor resultatene fra analysen tilsier at sannsynligheten for å få lånefinansiering øker med hhv. 9 og 11 prosentpoeng. Dette er nesten like store endringer som for foretak med 11-20 ansatte. For små foretak med 1-10 ansatte har litt mer enn hvert fjerde foretak langsiktig lån fra kredittinstitusjon. Dersom foretaket ligger i en lokalbankkommune øker imidlertid sannsynligheten for å ha lån med 34 prosent. Tilsvarende 40 prosent av foretak med 21-50 ansatte langsiktig lån fra kredittinstitusjon. En økning på 11 prosentpoeng tilsvarer en økning i sannsynlighet for å ha lån på 26 prosent dersom de er i en lokalbankkommune kontra en kommune uten tilstedeværelse av lokalbank i det foretakssegmentet. Alle estimatene er signifikant forskjellig fra null med signifikansnivå på 1 prosent. Altså at det er en 99 prosent sannsynlighet eller mer for at lokalbankintensitet har en positiv effekt på sannsynligheten for lånefinansiering.

Figur 14: Resultater fra probit-analyse. Effekt på sannsynligheten for lånefinansiering fra kredittinstitusjon. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

Det er kanskje et overraskende resultat at lokale sparebanker også er viktig for finansieringen av mellomstore foretak med inntil 50 ansatte. Det er viktig å være klar over at vi i vår analyse ikke studerer om foretaket rent faktisk har lån fra en lokal sparebank eller annen type bank. Det er imidlertid slik at det kan være en effekt av intensiteten av lokal sparebank selv for foretak som har lån fra en nasjonal eller regional bank. For eksempel vil det ofte være slik at en foretak har lån fra den lokale sparebanken, men når den lykkes og vokser seg større så vokser den ut av porteføljen til den lokale sparebanken, og at en større regional eller nasjonal bank gir lån i stedet. I slike «stafettpinne»-tilfeller så er det imidlertid svært viktig for foretakets mulighet til å få lånefinansiering på et senere tidspunkt at den fikk et kvalitetsstempel fra den lokale sparebanken før den vokste seg stor.

Som tidligere nevnt er det i analysen kontrollert for foretakets næringstilknytning, geografiske lokalisering (sentrum – periferi) og alder, så vel som omsetning og tilgang på aktiva som banken kan ta sikkerhet i. Den estimerte effekten av lokalbankintensiteten er med andre ord generell, uavhengig av næring, sentralitet, alder, salg og tilgang på likvide aktiva. Datasettet som analysene er basert på er fra 2011, som er siste tilgjengelig regnskapsår.

I modellen ble det også estimert hvordan foretakets lokalisering med hensyn til sentrum-periferi dimensjonen påvirker sannsynligheten for lånefinansiering. Noe overraskende finner vi høyest signifikante resultater for at sannsynligheten for at foretaket faktisk får lånefinansiering er større for foretak lokalisert i mer perifere strøk sammenlignet med foretak lokalisert i de mest sentrale strøkene. Mens foretakene lokalisert i de mest sentrale strøkene har lavest sannsynlighet for lånefinansiering har foretak lokalisert i området tilknyttet sentre med 1000 – 15 000 personer (sentralitetskategori 3 til 5) om lag den samme sannsynligheten for å få lånefinansiering. Man kunne tenkt seg at dette resultatet skyldes at det er mer tjenesteteintensiv virksomhet i bynære området. Gitt at vi har inkludert næringstilknytning så skal dette imidlertid være kontrollert for. Her kan et alternativ være å inkludere en mer finmasket næringsinndeling en de 21 kategoriene anvendt i vår modell.

I tråd med hva vi skulle forvente finner vi signifikante positive effekter på sannsynligheten for lånefinansiering fra både foretakets omsetning så vel som størrelsen på likvide aktiva. Videre finner vi at foretak etablert for 6 til 10 år siden har signifikant større sannsynlighet for å ha lånefinansiering sammenlignet med mer nyetablerte foretak, mens foretak eldre enn 20 år er mindre sannsynlige å ha lånefinansiering. For foretak i aldersgruppen 11-20 år finner vi ikke noe signifikante resultater sammenlignet med gruppen av relativt nyetablerte foretak.

Metode: Økonomisk modell for sannsynligheten for lånefinansiering fra kredittinstitusjon

Ligningen nedenfor identifiserer den økonomiske modellen som er anvendt i den økonometriske analysen.

$$\begin{aligned}
 p(\text{lånefinansiering}_i) &= \beta_{1s} \text{Lokalbankintensitet}_i + \beta_2 \log(\text{Likvide midler}_i) + \beta_3 \log(\text{Omsetning}_i) \\
 &+ \beta_4 \text{Driftsmargin}_i + \beta_5 \log(\text{langsigtig alt. finansiering}_i) \\
 &+ \beta_{6k} \text{Dummy år siden etablering}_i + \beta_{7n} \text{Dummy Næring}_i + \beta_{8p} \text{Dummy Sentralitet}_i \\
 &+ \text{restledd}_i
 \end{aligned}$$

På venstre siden av ligningen har vi sannsynlighet for å få lånefinansiering. Dette kalles den avhengige variabelen og den vi ønsker å forklare med vår økonomiske modell. I regresjonsanalysen er den inkludert som en dummy-variabel som tar verdien en eller null, avhengig av om foretaket har lånefinansiering eller ikke. Dette har vi definert ved å sette verdien lik 1 derom foretaket har langsiktig lån fra kredittinstitusjon, og null dersom foretaket ikke har langsiktig lån fra kredittinstitusjon.

På høyresiden av ligningen finner vi forklaringsvariablene i modellen. Den første er «lokalbankintensitet», definert som andelen av antall utlån til kommunens næringsliv gitt fra lokal sparebank⁶. Denne variabelen er hovedfokuset i vår analyse og vil kunne fortelle oss hvorvidt graden av tilstedeværelse av lokalbank for næringslivet i kommunen har betydning for foretakets sannsynlighet for å få lån. Vi har beregnet tre

⁶Lokalbankintensitet for kommune k = $\frac{\text{Antall lokalbanklån til foretak med S ansatte i kommunen}}{\text{Sum antall lån til foretak med S ansatte i kommunen}}$. S korresponderer foretak med hhv: 1) 0 ansatte, 2) 1-10 ansatte, 3) 11-20 ansatte, 4) 21-50 ansatte og flere enn 50 ansatte.

intensiteter per kommune: små foretak med 1-10 ansatte, noe større foretak med 11-20 ansatte og mellomstore foretak med 21 til 50 ansatte. Foretak uten ansatte og store foretak med over 50 ansatte er ikke med i regresjonsanalysen ettersom det er de små og mellomstore foretakene (SMB) som er målgruppen til de lokale sparebankene.

Lokalbankintensiteten i kommunen er derfor forskjellig for ulike størrelseskategorier av foretak. I vedlegget er det en tabell som angir med median, gjennomsnitt og standardavviket til lokalbankintensiteten for hver av foretakskategoriene. Typisk er lokalbankintensiteten størst for foretak med 1 til 10 ansatte, mens den er lavest for foretak med 21 til 50 ansatte.

Variabelen «likvide midler», på høyre side av ligningen, er summen av fast eiendom og omløpsmidler. I regresjonsanalysen er både likvide midler og omsetning inkludert som log-transformerte variabler. Denne transformasjonen innebærer at man ser på hvordan prosentvis endring i likvide midler og omsetning påvirker sannsynlighetene for å få lånefinansiering. Verdien av disse variablene for de ulike størrelseskategoriene av foretak er beskrevet i statistisk tabell i vedlegg.

Vi har også inkludert driftsmargin som en forklaringsvariabel på høyre siden av ligningen. På den ene siden vil banker foretrekke å gi lån til foretak med god lønnsomhet, på den annen side vil foretak med høy lønnsomhet ha mindre behov for ekstern bankfinansiering ettersom de er i bedre stand til å finansiere seg selv.

Videre kontrollerer vi for foretakets tilgang på alternative langsiktige finansieringskilder. Variabelen langsiktig alternativ lånefinansiering inkluderer summen av konserngjeld, ansvarlig lånekapital, obligasjonslån og konvertible lån. Det er relevant å kontrollere for alternativ lånefinansiering ettersom tilgangen på annen langsiktig lånefinansiering sannsynligvis vil ha en negativ effekt på sannsynligheten for å få lånefinansiering fra en kredittinstitusjon.

Når det gjelder alder på foretak, næring og sentralitet er disse inkludert som dummyvariabler. Vi har til sammen fire dummier for foretakets alder, 21 næringsdummier og fem sentralitetsdummier. Inndelingen for foretakets alder er mindre enn fem år siden etablering, 6-10 år siden etablering, 11-20 år siden etablering og mer enn 20 år siden etablering.

I regresjonsanalysen kontrollerer vi også for at foretak lokalisert i samme kommune kan være avhengig av hverandre fordi de påvirkes av samme bank. Det er viktig å ta høyde for dette i analysen fordi hvis ikke kan man undervurdere det faktiske standardavviket til estimatene slik at estimater kan komme ut som signifikante selv om de ikke er det. Videre ekskluderer vi de 1 prosent mest ekstreme verdiene i hver enda av skalaen mht. driftsmargin.

Ligningen beskrevet ovenfor er en modell for å forklare sannsynligheten for lånefinansiering. Denne har vi estimert med en såkalt probit-modell. Modellen er en kumulativ normalfordelingsfunksjon som kan verdier mellom null og en. Modellen klassifiserer i vårt tilfelle 78 prosent av observasjonene riktig. Det innebærer at dersom man anvender de estimerte koeffisientene fra regresjonsanalysen og setter inn dataobservasjonene så vil modellen i 78 prosent av tilfellene estimere riktig med hensyn til om foretaket faktisk har lånefinansiering eller ikke. Riktig estimat betyr i dette tilfellet at dersom modellen predikerer en sannsynlighet over 50 prosent for lånefinansiering så regnes det som en antagelse om at foretaket har lånefinansiering, og tilsvarende at foretaket ikke har lånefinansiering dersom den predikerte sannsynligheten er mindre enn 50 prosent.

Kritiske innvendinger til analysen

Berger og Udell (2006)⁷ argumenterer for at de fleste studier som sammenligner utlån fra større og mindre banker ikke tar hensyn til de ulike utlånsteknologiene som finnes. Til en viss grad gjelder denne kritikken også for oss. For det første har vi ikke hatt mulighet til å kontrollere for i hvilken grad lånekontraktene inkluderer sikkerhet i eierens personlige eiendeler. Dette er en vanlig måte bankene kan omgå det begrensede ansvaret som i utgangspunktet ligger i aksjeselskapsmodellen. Dette er trolig mer vanlig blant små foretak, men vi har ingen oppfatning om dette er mer vanlig blant lokalbanker enn andre banker. Dersom det skulle være slik at lokalbankene er overrepresentert mht. denne typen kontrakter vil vi i vår analyse få inntrykk av at lokalbankene tar mindre sikkerhet i eiendeler enn de egentlig gjør.

Selv om vi har kontrollert for en del alternative langsiktige finansieringskilder har vi i vår analyse ikke kontrollert for finansiering gjennom leasing. Dette er en svakhet da det kan være at dette er mer vanlig for større banker å tilby leasing enn det er for mindre lokalbanker. Dersom det er slik at større banker i hovedsak løser finansieringsproblemet til mindre foretak gjennom en leasingavtale der banken selv eier produksjonsutstyret og leier det ut til foretaket så vil vår analyse kunne gi et skjevt bilde av at lokale banker er gir mye mer finansiering enn andre typer banker.

Det er også andre karakteristika hos eieren som kan tenkes å ha betydning, men som vi ikke har inkludert i analysen. For eksempel vil man tro at bankene, i varierende grad, benytter seg av informasjon fra eierens eierskap i andre foretak som for eksempel i hvilken grad andre selskap eid av eieren har lån og hvordan disse er håndtert eventuelt om eieren har vært involvert i konkurser tidligere. Nasjonale og regionale banker med tilgang til et større analyseapparat kan ha bedre forutsetninger for å sette denne typen informasjon i system. Lokalbanker har imidlertid fort bedre oversikt over denne typen informasjon fra sin kjennskap til det lokale næringslivet. Det hadde vært praktisk mulig å inkludere flere slik forhold i analysen, men ville krevd betydelig mer ressurser i form av omfattende databehandling.

4.3. Tilstedeværelse av lokalbanker øker størrelsen på lånene

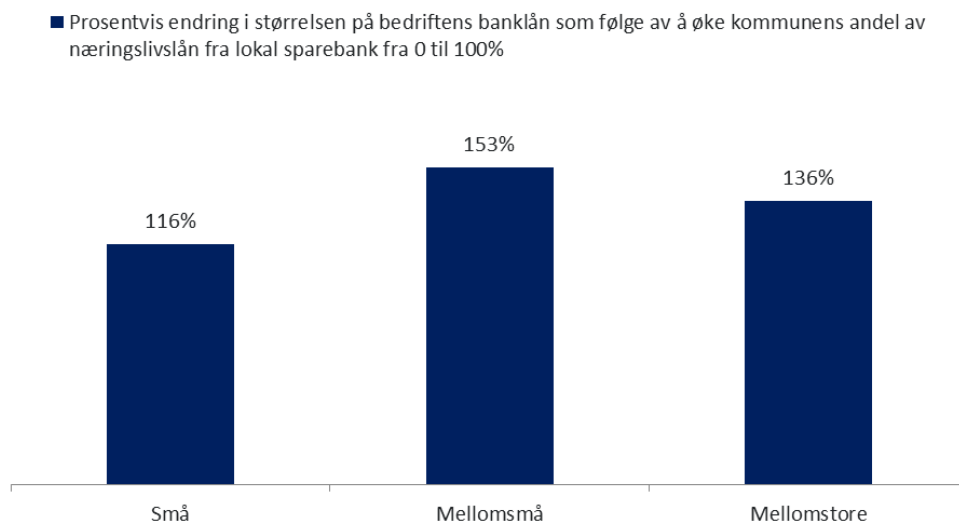
I forrige delkapittel bekreftet vi at tilstedeværelsen av lokale sparebanker har betydning for at foretak i en kommune har lånefinansiering. Det neste naturlige spørsmålet å stille er: gitt at et foretak har fått lånefinansiering, hvilken betydning har lokale sparebanker for størrelsen på lånet som blir innvilget? Vår hypotese er at lokale sparebanker ikke bare har et fortrinn med hensyn til å vurdere om et foretak kan håndtere et lån eller ikke, men også at de kan gi mer finansiering enn sine regionale og nasjonale konkurrenter nettopp fordi de besitter lokal kunnskap som gjør at de vet hvor mye gjeld foretaket kan håndtere.

Figuren nedenfor viser at graden av lokalbankintensitet i kommunen har stor betydning også for størrelsen på foretakets lånefinansiering. Små foretak med 1-10 ansatte vil i snitt få 116 prosent mer i langsiktig lån dersom de er lokalisert i en kommune hvor lokalbanken har 100 prosent av næringslivslånene, innenfor det størrelsessegmentet av foretak, sammenlignet med en identisk kommune hvor lokalbanken ikke er tilstede i det hele tatt. Igjen har vi kontrollert for foretakets omsetning, tilgang på aktiva som banken kan ta sikkerhet i, alternativ lånefinansiering ikke fra bank, bransjetilknytning og geografi. Den største estimerte effekten på størrelsen på lånefinansiering finner vi imidlertid for foretak i segmentet med 11-20 ansatte og mellomstore med 21-50 ansatte. Der øker størrelsen på lånefinansieringen med hhv. 153 prosent og 136 prosent i

⁷ Berger, Allen N. & Udell, Gregory F., 2006. A more complete conceptual framework for SME. Journal of Banking & Finance, Elsevier, vol. 30(11), pages 2945-2966, November.

kommuner med 100 prosent i lokalbankintensitet sammenlignet med foretak med null i lokalbanksentralitet. Alle punkttestimatene er høyst signifikante innenfor et 1 prosents konfidensintervall.

Figur 15: Resultater fra 2-trinns Heckman regresjon. Effekt av lokalbankintensitet på mengden lånefinansiering fra kredittinstitusjon. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

Metode: Estimering av lokalbankintensitetens effekt på lånefinansierings størrelse

Blant alle norske foretak er de som får lånefinansiering en selektert gruppe. I en analyse hvor vi ønsker å estimere kausale effekter på størrelsen på lånet som blir gitt må vi ta høyde for denne seleksjonsskjevheten. Dette gjør vi ved først å estimere hvilke parametere som er avgjørende for om et foretak får lån i det hele tatt, jamfør metoden i forrige avsnitt, for deretter å ta høyde for denne informasjonen når man estimerer hva som avgjør størrelsen på lånefinansieringen blant de foretakene som faktisk har lånefinansiering.

Denne metoden kalles en 2-trinns Heckman modell, og innebærer som navnet indikerer en prosedyre i to trinn. Første trinn gjorde vi allerede i forrige seksjon da vi estimerte sannsynligheten for i det hele tatt å få lån. Disse estimatene benytter vi så til å konstruere en variabel som kontrollerer for seleksjonsskjevheter⁸. Denne kontrollvariabelen, som ofte kalles lambda, inkluderes deretter som en forklaringsvariabel i estimeringen av hvilke faktorer som avgjør størrelsen på lånefinansieringen. Den siste estimeringen gjør vi ved bruk av minste kvadraters metode (OLS) for den gruppen av foretak som faktisk har fått lånefinansiering. Igjen kontrollerer vi for at størrelsen på lånet til foretak i samme kommune kan være korrelert fordi de har tilknytning til en spesiell bank. I vårt utvalg av foretak, dvs. alle norske ikke-finansielle foretak, har 26 prosent langsiktig lånefinansiering fra kredittforetak. Det innebærer at av til sammen 155 163 foretak hadde 40 812 av de ved utgangen av 2011 fått innvilget langsiktig lån fra en kredittinstitusjon.

⁸ Denne variabelen er den såkalte inverse av «Mills rasjonen». Den inverse Mills ratioen konstrueres ved å bruke estimatene fra probit-modellen til å beregne forholdet mellom tetthetsfunksjonen til normalfordelingen og den kummulative normalfordelingsfunksjonen.

I den andre leddet i 2-trinns Heckman metoden gjør vi en regresjon på følgende modell:

$$\log(\text{langsiktig lånefinansiering}_i) = \beta_{1s} \text{Lokalbankintensitet}_i + \beta_2 \log(\text{Likvide midler}_i) + \beta_3 \log(\text{Omsetning}_i) + \beta_4 \text{Driftsmargin}_i + \beta_5 \log(\text{langsiktig alt. finansiering}_i) + \beta_{6n} \text{Dummy Næring}_i + \beta_{7p} \text{Sentralitet}_i + \beta_8 \lambda_i + \text{restledd}_i$$

Sammenligner vi med modellen i forrige avsnitt er nå venstresidevariabelen mengden av langsiktig lånefinansiering. Variabelen er log-transformert hvilket betyr at de estimerte koeffisientene kan tolkes som prosentvis endring i langsiktig lånefinansiering. Forklaringsvariablene på høyresiden av ligningen er stort sett de samme som i modellen som forklarte sannsynlighetene for å få lånefinansiering. Forskjellen er som forklart ovenfor at vi har inkludert λ , som er en konstruert variabel som kontrollerer for seleksjonsskjevheter.

Videre er ikke alder på foretaket inkludert som en forklaringsvariabel. Alder på foretaket var i den foregående modellen inkludert som en proxy for om foretaket kan dokumentere overfor en potensiell kreditor at den er i stand til å håndtere et lån⁹. Etter vår oppfatning vil dette ha større betydning for om foretaket kan få lån eller ikke, mens det har mindre betydning for selve størrelsen på lånet som eventuelt blir gitt. Argumentet for hvorfor alder er viktig for å få lån, men ikke for hvor mye man får i lån, er at gitt at man har fått lån så er det ikke dokumentasjonen som teller, men hva slags resultater som blir dokumentert. Rent metodisk, med hensyn til robustheten av estimatene, er det viktig å ha en variabel som har betydning for om foretaket får lån - et «exclusion criterion», men som ikke er viktig med hensyn til hvor mye foretaket får i lån.

Når det gjelder selve modellen har den forklaringskraft på over 50 prosent av variasjonen i mengden lånefinansiering (R² på 0.51). Dette er et svært høyt tall med tanke på all heterogeniteten som finnes blant foretakene og de tross alt relativt få forklaringsvariablene som er inkludert i modellen. Videre finner vi at «kontrollfunksjonen lambda» som er inkludert i modellen har en høyst signifikant og stor positiv effekt (se Tabell 8 med resultater fra regresjonsresultatene i vedlegget). At variabelen har en signifikant effekt forteller oss at gruppen av foretak som får lånefinansiering er signifikant forskjellig fra den gruppen av foretak som ikke får lån, mens at den er positiv forteller oss at faktorene som påvirker om man i det hele tatt får lånefinansiering også er viktig som forklaringsvariabler for hvor mye man får i lån.

⁹ At yngre foretak opplever større utfordringer med å få finansiering bekreftes av den Europeiske sentralbankens survey av SMBers tilgang. I det siste surveyet fra 2012 går det fram at foretak som er 5 år eller yngre har særlige problemer med å få fremmedkapitalfinansiering.

5. Sparebankenes påvirkning på økonomisk vekst?

På grunn av informasjonsasymmetrier mellom etterspørsel og tilbudssiden av fremmedkapital er internfinansiering svært viktig for små og mellomstore bedrifters (SMBer) vekstmuligheter (Cressy and Olofsson, 1997a¹⁰). Samtidig er det slik at desto mindre og mer umoden foretaket er jo vanskeligere er det å finansiere forventet lønnsomme investeringsprosjekter gjennom egen drift. I Europa, som i Norge, har bankenes forventninger om innstramningen i kapitaldekningskrav ført til en innstramning i utlånspraksis overfor foretakssektoren. I den Europeiske sentralbankens siste survey av SMBer trekkes tilgang til finansiering frem som det mest presserende problemet nest etter det å nå frem til potensielle kunder med sine produkter (ECB, 2012¹¹). Tilrettelegging for finansiering av SMBer er også høyt på agendaen i EU og en av hovedprioriteringene til EU 2020, EUs strategi for vekst i dette tiåret (Europakommisjonen, 2011¹²). Til sammenligning oppleves tilgang på finansiering som et mindre problem for større foretak. Av de større foretakene i samme studie rangeres tilgang på finansiering som en mindre utfordring enn konkurransesituasjonen og kostnader knyttet til arbeidskraft.

5.1. Finanssystemer og økonomisk vekst

I kapittel 4 viste vi at høy tilstedeværelse av lokalbanker i kommunen – alt annet likt - både øker sannsynligheten for at SMBer har lånefinansiering og at størrelsen på lånet øker gitt at man har fått lånefinansiering. Et viktig spørsmål å stille seg da er hvordan lånefinansiering påvirker foretakenes vekstmuligheter. Er det slik at de SMBene som får lån fra lokalbankene – og som ellers ikke ville fått lån – evner å vokse på linje med andre foretak som får lån? I så fall er dette en god indikasjon på at lokalbankene har et informasjonsfortrinn som de greier å utnytte i sin seleksjonsprosess.

Generelt viser internasjonal forskning at det er en klar sammenheng mellom økonomisk vekst og hvor utviklet et lands finansielle system er. Det store spørsmålet er kausalitet mellom finanssystemer og vekst. Levine (2005)¹³ konkluderer med at årsakssammenhengen går begge veier. Basert på en omfattende litteraturstudie konkluderer han med at økonomisk utvikling bidrar til å utvikle finanssystemet, men også at et godt finanssystem bidrar også til økonomisk vekst. Den teoretiske forståelsen for hvordan dette samspillet fungerer er imidlertid fortsatt underutviklet.

5.2. Finansieringsbegrensninger for SMBer

Studier indikerer at SMBers vekst er hemmet av finansieringsbegrensninger (Beck, Demirguc-Kunt, Maksimovic 2008¹⁴). På grunn av informasjonsasymmetri mellom foretaket selv og de eksterne aktørene i forhold til foretakets prospekter vil alltid ekstern egenkapital være dyrere enn intern egenkapital – dette er særlig et problem for små og mellomstore unoterte foretak. Myers (1984)¹⁵ lanserte en teoretisk forklaring på «pecking order theory» som sier at på grunn av denne asymmetrien vil foretaket ha en prioritert rekkefølge av

¹⁰ Cressy, Robert & Olofsson, Christer, 1997. "European SME Financing: An Overview," Small Business Economics, Springer, vol. 9(2), pages 87-96, April.

¹¹ <http://www.ecb.int/stats/money/surveys/sme/html/index.en.html>

¹² <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/finance/>

¹³ Levine, Ross, 2005. "Finance and Growth: Theory and Evidence," Handbook of Economic Growth, in: Philippe Aghion & Steven Durlauf (ed.), Handbook of Economic Growth, edition 1, volume 1, chapter 12, pages 865-934 Elsevier.

¹⁴ Thorsten Beck, Asli Demirgüç-Kunt, Vojislav Maksimovic, Financing patterns around the world: Are small firms different?, Journal of Financial Economics, Volume 89, Issue 3, September 2008, Pages 467-487

¹⁵ MYERS, S. C. (1984), The Capital Structure Puzzle. The Journal of Finance, 39: 574–592.

finansieringskilder: først egne tilbakeholdt overskudd, deretter lånefinansiering og til siste ekstern egenkapital. Lånefinansiering vil med andre ord foretrekkes fremfor egenkapital fra eksterne investorer. Rasjonale bak en slik teori er at eksterne investorer bærer større risiko enn kreditorer og at ekstern egenkapital derfor vil være dyrere å hente inn fra kapitalmarkedet enn lånekapital. «Pecking order theory» predikerer også at informasjonsasymmetrien vil føre til underinvesteringer i foretakene fordi den bidrar til å fordyre kapitalen.

5.3. Lokalbankstrukturen og finansiering av gründerforetak

I en mikrobasert studie basert på svenske data av små og mellomstore foretak (1-100 ansatte) finner man at gjeldsgrad har en positiv påvirkning på foretakets omsetning (Heshmati, 2001¹⁶). Disse faktorene påvirker sparing og investeringer som igjen påvirker økonomisk vekst. Bankene gjør en viktig rolle gjennom å samle og analysere informasjon om foretakene, håndtere risiko som et mellomledd mellom innskytere og låntagere, samt mobilisere og samle kapital. Det er disse faktorene som utgjør bankhåndverket. Desto bedre bankene er i sitt håndverk og til å redusere informasjonsasymmetrien mellom etterspørre og tilbyder i kapitalmarkedet, jo mer og riktigere priset finansiering vil være tilgjengelig for foretakene.

Lokalbankene representerer en desentralisert kapitalstruktur med sterk tilknytning til det lokale næringslivet. Dewatripont og Maskin (1995)¹⁷ argumenterer for at et mer fragmentert finansieringssystem med mange små banker fremfor noen store er en fordel for å kunne finansiere små mer risikable foretak. Dette følger av at små banker har en troverdig budsjettbetingelse som gjør at man får en naturlig tilstrømning av foretakskunder til lokalbankene med gode forutsetninger for å kunne håndtere lånet. Dette bidrar til å gjøre seleksjonsprosessen til lokalbankene enklere. Videre vil lokalbankens kjennskap til næringslivet i nærområdet gi de en informasjonsfordel i forhold til større banker med en mer sentralisert struktur.

Stamland, Rud og Mjøs (2008)¹⁸ trekker frem at områder hvor lokalbanken har høy markedsandel indikerer at det er lite konkurranse, og at bankene utnytter denne posisjonen til å gi foretakene dyrere lånefinansiering som igjen virker negativt på veksten. Lokalbankenes dominerende rolle i mange lokalsamfunn følger av at de har en konkurransefortrinn i form av mer og bedre informasjon sammenlignet med mindre lokalkjente konkurrenter. Vår analyse viser at dette kommer det lokale næringslivet til gode ved at både sannsynligheten for å få lån øker, samt at størrelse på beløpet øker. Argumentet om at lokalbankenes dominerende rolle i noen kommuner kan hemme vekst bygger på et teoretisk resonnement om at informasjonsfortrinn kan føre til en innelåsingseffekt for foretaket som banken utnytter (Hetland og Mjøs (2012)¹⁹, Sharpe (1990)²⁰). Dette er delvis å stille problemstillingen på hodet ettersom det er informasjonsfortrinnet som gjør at foretaket har mulighet til å få lån i utgangspunktet. Videre vil det at foretaket har lån fra en lokalbank gi et signal til andre banker om at foretaket kan håndtere et lån, og således isolert sett bidra til å øke konkurransen heller enn å begrense den. Det er vanlig at man observerer et stafettpinneprinsipp hvor foretaket får sitt første lån av lokalbanken, mens etter hvert dersom foretaket blir større og kapitalbehovet øker blir man tilknyttet regionale og nasjonale banker med større kapitalbase.

¹⁶ Heshmati, Almas, 2001. "The Dynamics of Capital Structure: Evidence from Swedish Micro and Small Firms," Working Paper Series in Economics and Finance 0440, Stockholm School of Economics.

¹⁷ Dewatripont, M., Maskin, E. (1995). "Credit efficiency in centralized and decentralized economies". Review of Economic Studies 62, 541–555.

¹⁸ Stamland, Rud og Mjøs (2008), Kapitaltilgangen for SMB i ulike deler av landet SNF-rapport nr. 15/08.

¹⁹ Hetland, O. R. og Mjøs, A. (2012), For mye eller for lite lån?, Magma 6/2012, s 52-61.

²⁰ Sharpe, S. (1990). Asymmetric information, bank lending and relationship banking. Journal of Finance, Vol. 45: 1069–1087.

Hetland og Mjøs (2012)²¹ har gjort en studie hvor de sammenligner den økonomiske utviklingen i foretak som ikke øker sine lån med foretak som får mer lån gjennom 1) å øke lån på eksisterende konto, 2) gjennom å etablere ny konto i samme bank, 3) gjennom å bytte bank eller 4) få lån for første gang. Deres resultater viser at foretak som får mer lån i samme bank men gjennom en ny konto (alternativ 2) gjør det best i etterkant sammenlignet med de andre alternative. Et interessant funn i deres analyse som ikke blir trukket frem er at foretak som får lån i ny bank gjør det betydelig bedre enn nyetablerte foretak. Basert på det vi vet om at lokalbanker er overrepresentert med lån til små og normalt mer nyetablerte foretak så er dette en god indikasjon på at lokalbankene bidrar til å løse informasjonsproblemet for større banker gjennom å være en slags førstelinjetjeneste for foretak som ønsker lån for første gang.

Våre analyser viser at lokalbankene – kontrollert for foretakets størrelse og næring – tar en gjennomsnittlig høyere rente enn de nasjonale og regionale bankene. Stamland, Rud og Mjøs (2008) tar dette til inntekt for at lokalbankene utnytter monopolmakt gjennom å heve priser og begrense tilbudet. Dette rimer ikke med våre funn som tvert imot viser at lokalbankene både låner ut til flere foretak og gir større lån, alt annet likt. Gjennomsnittlig høyere priser synes i stedet å være et tegn på at bankene bruker sitt informasjonsfortrinn til å differensiere i prisen på kapital på bakgrunn av risikoen i utlånet, og at de på denne måten kan gi lån til foretak som ellers ikke ville fått lån fra mindre lokalkjente kreditorer.

5.4. Vekst med lånefinansiering

Det synes intuitivt at foretak som har tilgang til ekstern kapital, for eksempel lånefinansiering, vil vokse fortere enn andre foretak. Dette spørsmålet er likevel mer komplisert enn det først kan virke som. Foretakene som får lånefinansiering er ikke et tilfeldig utvalg av foretak. Det er en stor metodisk utfordring at de foretakene som får lånefinansiering er sterkt korrelert med andre karakteristika hos foretaket som er vanskelige å måle. Denne utfordringen gjør at det er vanskelig å identifisere en god kontrollgruppe. Dersom det viser seg at foretak som får lån av banken vokser kjappere enn andre foretak så er det vanskelig å si om dette skyldes lånefinansieringen, eller om disse selekterte foretakene ville hatt høyere vekst uavhengig av tilgangen på lån fra banken. Eksempelvis kan det være at kvaliteten på entreprenøren hos de foretakene som får lånefinansiering er mye høyere, eller at foretakene som får lånefinansiering allerede hadde inngåtte salgskontrakter som man ikke kan observere fra regnskapsdata.

Som en tilnærming til denne metodiske utfordringen undersøker vi i vår analyse om foretak med utlån fra lokalbank har høyere vekst enn foretak med lån fra andre typer banker. På denne måten, ved å sammenligne to grupper av foretak som begge har fått lån, unngår vi den utfordrende oppgaven med å identifisere en kontrollgruppe av foretak som har de samme forutsetningene for vekst hvorav eneste forskjell er at den ene gruppen ikke har fått lån.

Sammenligning av vekst blant foretak med lån fra hhv. lokalbank og andre typer banker er svært relevant fordi det belyser i hvilken grad det at lokalbankene gir lån til flere foretak gir utslag i at også foretak med lavere vekstpotensial får tilgang på lånefinansiering. Dersom vi derimot finner at det ikke er noen forskjell i vekst blant porteføljen av foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med porteføljen av foretak med lån fra regionale og nasjonale banker tyder det på at evner å identifisere flere gode foretak på bakgrunn av et informasjonsfortrinn.

²¹Hetland og Mjøs (2012), Who Borrows? Firm Performance Predictability of Bank Lending Decisions to Small Firms, artikkel i Hetlands doktorgradsavhandling "Essays on Financial Intermediation".

5.5. Lokalbanker versus andre banker – metode for sammenligning av økonomisk vekst

Som tidligere fokuserer vi på små og til dels mellomstore foretak med mellom 1 til 50 ansatte. Grunnen til at vi ønsker å fokusere på denne gruppen av foretak er at foretakene med null registrerte ansatte representerer en svært heterogen gruppe av foretak, mens foretak over 50 ansatte er utenfor lokalbankernes kjerneområde. Ettersom vi opererer med anonymiserte data fra Skatteetaten på kommunenivå har vi tatt utgangspunkt i at foretak lokalisert i kommuner med en andel av utlån til SMBer på 70 prosent eller mer har lån fra lokalbank, mens foretak i kommuner med lokalbankandel på 30 prosent eller mindre har lån fra andre typer banker. Her gjennomfører vi også robusthetstester der strammer inn kriteriet til å kun inkludere kommuner hvor 90 prosent eller mer av lånene er fra lokalbank, og tilsvarende at 10 prosent eller færre av lånene er fra lokalbank.

For å identifisere en isolert effekt av lånefinansiering ser vi kun på foretak som har fått lån i perioden 2005 til 2007, og som ikke hadde langsiktig lån fra kredittinstitusjon i de to foregående årene. Til sammen utgjør dette utvalget nærmere 5000 foretak hvorav om lag 10 prosent av disse er definert som foretak med lån fra lokalbank. Her sammenligner vi utvikling i omsetning og lønnskostnader fire år etter at lånet ble gitt for porteføljen av foretak med lån fra lokalbank med porteføljen av foretak med lån fra andre typer banker. Tilsvarende sammenligner vi også endring i gjennomsnittlig driftsmargin tre år før og tre år etter at foretaket fikk lån for foretakene i de to ulike porteføljene.

5.6. Ingen signifikante forskjeller i vekst mellom foretak med lån fra lokalbank og andre typer banker

Modellen vi anvender er svært enkel. Her forklares vekst med om foretaket har lån fra en lokalbank eller annen type bank kun kontrollert for hvor mye kapital som blir tilført fra banken, årgangen på lånet og kommunens sentralitet. I den grad man begynner å kontrollere for foretakets størrelse, alder, næringstilknytning eller andre foretaks karakteristika går man inn på faktorer som kan forklare eventuelle forskjeller i vekst. Dette er åpenbart interessant i seg selv, men i første omgang er dette ikke relevant ettersom vi kun er interessert å undersøke om den selekterte gruppen av foretak med lån fra lokalbanken skiller seg fra den selekterte gruppen av foretak med lån fra andre typer banker med hensyn til vekst. Det metodiske opplegget er beskrevet nærmere i egen boks.

Resultatene fra regresjonsanalysene er sprikende, og vi finner få konsistente tegn på forskjeller i vekst blant foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med foretak med lån fra større banker. I de fleste regresjonene er ikke de estimerte koeffisientene signifikant forskjellig fra null. Dette gjelder både vekst i omsetning, lønnskostnader og endringer i lønnsomhet. Funnene impliserer at lokalbankenes evne til å gi flere og større lån (alt annet likt) ikke slår ut i foretak med lavere vekst eller lønnsomhet. Regresjonstabellene i vedlegget angir estimatene for forskjellen mellom veksten til foretakene lokalbankporteføljen versus porteføljen til andre banker.

5.7. Sammenligning av sannsynlighet for driftsunderskudd og konkurs

Utover det at foretaket evner å håndtere lånet, er rentene som skal betales på et normalt banklån uavhengig av hvor godt foretaket gjør det. På denne måten er bankenes agenda bare delvis sammenfallende med aksjonærenes. At lokalbankenes informasjonsfortrinn ikke slår ut i entydige forskjeller i vekstrater er således kanskje ikke så overraskende da det ikke er noen direkte grunn til at vekstpotensial skal være et viktig seleksjonskriterie for banken. Bankene har derimot sterke insentiver til å fokusere på soliditet. Dette gjøres ved

at banken selekterer foretak som besitter eiendeler som banken kan ta pant i og foretak som har en stabil inntjening som genererer tilstrekkelig med inntekter til å håndtere lånet som blir gitt.

Dette leder oss inn på et viktig poeng som er i hvilken grad foretakene med lån fra lokalbankene har større sannsynlighet for å gå med driftsunderskudd enn andre typer banker, og videre hvordan sannsynligheten for å gå konkurs varierer foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med foretak med lån fra andre banker. Dette er interessant å studere fordi driftsunderskudd kan være en indikasjon på at foretaket har problemer med å betale renter og avdrag på lånet, mens konkurssannsynlighet er viktig med hensyn til bankens tap på sin utlånsportefølje. På samme datasett som ble brukt til å studere vekst gjør vi en analyse hvor vi ser på sannsynligheten for at foretak med lån fra lokalbank går med driftsunderskudd fire år etter at lånet ble gitt sammenlignet med foretak med lån fra større banker. Analysene av sannsynligheten for konkurs er gjort på samme datasett som tidligere hvor vi ser på sannsynligheten for at foretaket blir meldt konkurs eller tvangsoppløst i perioden 2006 til 2011 blant foretakene som fikk lån i perioden 2005 til 2007.

Dersom det er slik at man heller ikke her finner noen forskjeller mellom de to porteføljene er dette en god indikasjon på at lokalbankene ikke gir lån til foretak med de facto større risiko. Se egen tekstboks for nærmere beskrivelse av metoden.

Metode: Økonomisk modell for å identifisere forskjeller i vekst mellom foretak med lån fra lokalbank versus større banker

Ligningen nedenfor identifiserer den økonomiske modellen som er anvendt i den økonometriske analysen av forskjeller i vekst blant foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med foretak med lån fra regionale og nasjonale banker.

$$\begin{aligned} \text{Vekst i omsetning}_i &= \beta_1 \text{Dummy lokalbankkommune}_i + \beta_2 \log(\text{størrelse lån kredittinstitusjon})_i \\ &+ \beta_{3y} \text{Dummy lånets årgang}_i + \beta_{4s} \text{Sentralitet}_i + \text{restledd}_i \end{aligned}$$

Index i representerer den enkelte foretak, index y representerer den enkelte årgang og s representerer sentralitetene 1-5.

På venstre siden av ligningen har den avhengige variabelen som i ligningen angitt som vekst i omsetning. I tillegg til vekst i omsetning har vi analysert vekst i lønnskostnader, ansatte og endringer driftsmarginer. Disse variablene angir hvordan foretaket har utviklet seg fra da foretaket fikk lån sammenlignet med fire år senere. For driftsmargin beregner vi gjennomsnittlig driftsmargin i de tre årene før foretaket fikk lån og sammenligner det med gjennomsnittlig driftsmargin tre år etter at foretaket fikk lån.

På høyresiden av ligningen finner vi forklaringsvariablene i modellen. Den første er en dummy variabel som angir om foretaket er lokalisert i en kommune med høy lokalbankintensitet. Vi bruker denne variabelen som en proxy på om foretaket har lån fra lokalbank eller ikke. Lokalbanktilknytning er hovedfokuset i vår analyse og vil kunne fortelle oss i hvilken grad foretak som får lån fra lokalbank har en annen veksttakt enn foretak med lån fra større banker.

I regresjonsanalysen kontrollerer vi for størrelsen på lånet som gis ved å inkludere den som en log-transformert variabel. Tolkningen av denne variabelen er hvordan en prosentvis endring i størrelsen på lånet fra banken assosieres med den prosentvise veksten til foretaket. Størrelsen på lånefinansieringen skiller seg fra andre foretakskarakteristika ved at det ikke er en del av kriteriene som banken anvender for å selektere foretak, men snarere en variabel som banken selv eksplisitt påvirker og som kan ha påvirkning på foretakets vekst.

Videre kontrollerer vi for hvilket år lånet ble gitt fordi dette kan ha stor betydning for hvilken vekstrate foretaket har X antall år etter. For eksempel var 2009 et år med generelt svake resultater blant norske foretak hvilket vil gjøre at foretak som fikk lån i 2005, alt annet likt, sannsynligvis vil ha dårligere vekstrater og lønnsomhet fire år etter at lånet ble gitt enn de som fikk lån i 2006 og 2007. Dersom enten lokalbanker eller andre banker skulle være overrepresentert med hensyn til utlån dette året vil det kunne gjøre utslag i vekstratene som ikke er relatert til bankenes seleksjonsprosess, men snarere til vårt metodiske opplegg. Det er derfor potensielt viktig å kontrollere for dette.

Vi har også inkludert sentraliteten til kommunen som foretaket er lokalisert i som en kontrollvariabel. Kommunens sentralitet er et kjennetegn ved foretaket som banken sannsynligvis ikke tar høyde for i sin seleksjonsprosess, men som likevel kan ha innvirkning på foretakets vekst. Sentralitet er det eneste kommunekjennetegnet som eksplisitt er inkludert i modellen. En av grunnen til dette er at kommunens sentralitet fanger opp flere potensielle effekter eller symptomer på vekst ved at den er positivt korrelert med andre kommunekjennetegn som størrelsen på øvrig næringsliv og gjennomsnittlig lønnskostnad per ansatt i kommunen.

Vi gjennomfører separate regresjoner for hver av størrelseskategoriene 1-10 ansatte, 11-20 ansatte og 21 til 50 ansatte. For alle regresjonene ekskluderer vi foretakene med 1 prosent høyest vekst, og foretak med 1 prosent lavest vekst. Dette følger av at veksttall kan bli ganske ekstreme, typisk når de starter fra et lavt nivå, hvilket kan prege analysen ettersom regresjonskoeffisientene er den som minimerer observasjonenes kvadrerte avvik fra regresjonslinjen (OLS). Ved å anvende såkalte «cluster robust standard errors» kontrollerer vi for at observasjoner innen samme kommune kan være seriekorrelerte gjennom at de er selektert av den samme banken.

I tabell 9 i vedlegget, under det som er omtalt som «bassis regresjon», ser vi at koeffisienten for lokalbankens betydning for omsetningsvekst sammenlignet med andre typer banker er positiv for hver av størrelseskategoriene. Ingen av disse koeffisientene er imidlertid signifikant forskjellig fra null innenfor et 10 prosenters konfidensintervall. Tilsvarende i tabell 10 i vedlegget ser vi resultatene for forskjell i vekst i lønnskostnader hos foretak med lokalbank eller annen type bank. Her finner vi at lønnskostnadsveksten er høyere for foretak med 1-10 ansatte med lån fra lokalbank, mens den er lavere for foretak med lokalbank 11-20 ansatte og 21 til 50 ansatte. Igjen er imidlertid ingen av de estimerte koeffisientene signifikant forskjellig fra null. I tabell 11 under «basis regresjon» estimerer vi forskjeller i driftsmargin. Her er de estimerte koeffisientene null for både foretak med 1-10 ansatte og foretak med 11-20 ansatte, mens den er 1 prosent forskjellig i gjennomsnittlig driftsmargin for foretak med 21 til 50 ansatte. Ikke overraskende er heller ikke disse estimerte koeffisientene signifikant forskjellig fra null.

Som en robusthetstest gjennomfører vi de samme regresjonene men kun for kommuner med kategorisert i gruppen sentralitet 3 til 5, dvs. kommuner tilknyttet et senter med 15 000 personer eller færre. Bakgrunnen for denne robusthetstesten er at kommuner med sentralitet 1 og 2 inneholder svært ulike typer kommuner, både svært befolkningstette bykommuner og kommuner med få innbyggere, og det er grunn til å tro at lånemarkedet fungerer noe annerledes i byene hvor lokalbankenes rolle normalt er mindre viktig.

Ved å avgrense analysen til denne undergruppen reduserer vi utvalget av foretak ned til 1 275 foretak. Dette utgjør kun litt over en fjerdedel av det opprinnelige sampelet. Heller ikke her er noen av de estimerte koeffisientene forskjellig fra null, men flere av de har skiftet fortegn, blant annet er koeffisienten for vekst i lønnskostnader for foretak med 1-10 ansatte nå negativ, mens den er positiv for foretak med 11-20 ansatte.

Vi gjennomfører også en robusthetstest der vi bruker et mer restriktivt krav for å definere om kommune er en lokalbankkommune eller ikke. Ved å bruke et krav om at et foretak med lokalbanktilknytning er et foretak hvor lokalbanken har en andel av utlån til SMBer i kommunen på 90 prosent eller mer halverer vi størrelsen på sampelet, men vi reduserer også forurensingen i utvalget som følge av at andelen foretak som i analysen blir definert å være lokalbank, men som ikke er det, reduseres fra inntil 30 prosent til inntil 10 prosent. For foretak med 11-20 ansatte finner vi faktisk positive koeffisienter for både omsetningsvekst og vekst i lønnskostnader som er signifikant forskjellig fra null innenfor et 10 prosents konfidensintervall. Mens for endring i driftsmargin for foretak med 21-50 ansatte finner vi signifikant lavere verdier for foretak med lån fra lokalbank. De andre regresjonene gir ingen signifikante forskjeller på vekst mellom foretak med lån fra lokalbank og større banker med hensyn til vekst.

At noe er statistisk signifikant på et 10 prosents nivå betyr at det er 90 prosent sjanse for at koeffisienten faktisk er forskjellig fra null, mens det fortsatt er 10 prosent sjanse for at den faktisk er lik null. At man blant 27 regresjoner (9 x 3) med hensyn til forskjeller mellom lokalbank og større banker finner at tre av regresjonene er innenfor et 10 prosents signifikansnivå er således nærmest en statistisk forventning gitt at det faktisk ikke er noen reelle forskjeller. Vår konklusjon er derfor at resultatene tyder på at det ikke er noen forskjeller i vekst, hverken i omsetning, lønnskostnader eller driftsmargin, mellom foretak med lån fra lokalbank og foretak med lån fra større regionale og nasjonale banker.

Kritiske innvendinger til analysen

Modellen som anvendes for å identifisere forskjeller i vekst mellom foretak med lån fra lokalbanker sammenlignet med foretak med lån fra andre banker er svært enkel. Faren med en så enkel modell er at man får systematiske skjevheter i estimatene pga. utelatte variable (omitted variable bias). Dette er kanskje særlig relevant for vekst-regresjonene ettersom det er grunn til å tro at bankene ikke er så opptatt av vekst i sin seleksjonsprosess. For å undersøke dette har vi forsøkt å inkludere kontrollvariabler som har vist seg å påvirke foretakets vekst slik som: foretakets størrelse, alder, næring og sum eiendeler. Problemet med å inkludere denne typen foretaks karakteristika er at man overlapper med kriterier som inngår i bankens seleksjonskriterier. Vår analyse viser imidlertid at resultatene om ingen signifikante forskjeller i vekst hos foretak med lån fra lokalbanker sammenlignet med foretak med lån fra andre banker også er gjeldende når man inkluderer flere kontrollvariabler.

Videre kan det være slik at resultatene i analysen er preget av at man bare studerer de foretakene som fortsatt eksisterte fire år etter at lånet ble gitt, såkalt «survival bias». For eksempel vil foretak som går konkurs i denne perioden ikke tas med i datasettet. Som en robusthetstest på dette har vi gjennomført regresjoner hvor vi har forsøkt å kontrollere for seleksjonsskjevheter ved å gjøre en 2-trinns heckman modell der vi først estimerer sannsynligheten for at foretaket fortsatt eksisterer fire år etter at foretaket fikk lån. Disse estimatene benytter vi så til å konstruere en variabel som kontrollerer for seleksjonsskjevheter. I denne analysen bruker vi foretakets kreditt rating på tidspunktet det fikk lån som «exclusion restriction», dvs. et kriterie vi antar påvirker sannsynligheten for å overleve de neste årene, men som ikke har effekt på selve veksten.

Selv når vi forsøker å kontrollerer for denne typen seleksjonsskjevheter finner vi ingen signifikante forskjeller i vekst mellom foretak med lån fra lokalbank og foretak med lån fra andre banker. Videre finner vi kun signifikante resultater for seleksjonsskjevheter for vekst i lønnskostnader, mens vi ikke finner tegn på dette for omsetning eller driftsmargin. En mulig forklaring på at vi ikke finner signifikante tegn på seleksjonsskjevheter er at det både kan være positive og negative grunner til at foretak forsvinner ut at sampelet. Som nevnt kan det være på grunn av konkurs eller styrt avvikling, men det kan også være at foretaket gjør det veldig godt og at

det blir kjøpt opp av et større foretak. Det er mulig at disse to effektene drar i hver sin retning og at man derfor ikke finner noen entydig seleksjonseffekt.

5.8. Ingen signifikante forskjeller med hensyn til sannsynligheten for driftsunderskudd

Vi finner ingen signifikante forskjeller mellom foretak med lån fra lokalbanker, og foretak med lån fra andre banker med hensyn til at foretaket går med driftsunderskudd de påfølgende fire årene etter at lånet ble gitt. Disse resultatene er relevante fordi de underbygger hypotesen om at lokalbanker utnytter sitt informasjonsfortrinn om det lokale næringslivet til å gi flere og større lån til foretak i lokalmiljøet uten at dette slår ut i en portefølje med lavere vekst eller høyere risiko.

Metode: Estimering av sannsynlighet for driftsunderskudd

Ligningen nedenfor beskriver modellen som er anvendt for å identifisere forskjeller i sannsynligheten for driftsunderskudd for foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med andre banker.

$$\begin{aligned} p(\text{driftsunderskudd})_i &= \beta_1 \text{Dummy lokalbankkommune}_i + \beta_2 \log(\text{størrelse lån kredittinstitusjon})_i \\ &+ \beta_{3y} \text{Dummy lånets årgang}_i + \beta_{4s} \text{Sentralitet}_i + \text{restledd}_i \end{aligned}$$

Sannsynligheten for driftsunderskudd er relevant fordi det angir i hvilken grad foretaket greier å håndtere gjelden sin. Venstresidevariabelen som vi ønsker å forklare er sannsynligheten for at foretaket går med driftsunderskudd. Forklaringsvariablene på høyre side av ligningen er de samme som i vekstmodellen. For å estimere dette har vi brukt en probit-modell.

I tabell 12 i vedlegget presenteres resultatene fra regresjonsanalysen hvor vi ser på sannsynligheten for at foretaket går med driftsunderskudd et eller flere av de fire påfølgende årene etter at foretaket fikk lån. Resultatene viser at det ikke er noen signifikant forskjell med hensyn til å gå med driftsunderskudd mellom foretak med lån fra lokalbank sammenlignet andre banker. Dette resultatet er også robust dersom vi begrenser det geografiske området til bare å se på foretak lokalisert i mindre sentrale strøk (sentralitet 3-5), eller om vi strammer inn kravet med hensyn til hvor stor lokalbankandelen av utlån må være for at alle foretakene i en kommune blir kategorisert som «foretak med lån fra lokalbank».

5.9. Indikasjoner på større sannsynlighet for konkurs blant små foretak med lån fra lokalbank

Når det gjelder sannsynligheten for at et foretak går konkurs så finner vi ingen signifikante forskjeller mellom foretak med lokalbanktilknytning eller annen type bank i vår basisregresjon. Når vi imidlertid kun ser på foretak lokalisert i mer perifere kommuner (sentralitet 3-5) finner vi signifikante forskjeller i konkurssannsynlighet blant de minste foretakene. For gruppen av foretak med 1-10 ansatte med lån fra lokalbank er det 4 prosentpoengs større sannsynlighet for konkurs blant foretakene med lån fra lokalbank. Dette resultatet er også robust når man kontrollerer for foretakets størrelse, næring og foretakets midler til disposisjon for banken å ta pantestikkerhet i. Dette resultatet virker også rimelig i den forstand at lokalbankene i snitt også tar høyere rente nettopp fordi de tar noe større risiko.

Metode: Estimering av sannsynlighet for konkurs

Ligningen nedenfor beskriver modellen som er anvendt for å identifisere forskjeller i sannsynligheten for at foretaket er meldt konkurs eller tvangsoppløst mellom foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med foretak med lån fra andre banker.

$$p(\text{konkurs})_i = \beta_1 \text{Dummy lokalbankkommune}_i + \beta_2 \log(\text{størrelse lån kredittinstitusjon})_i + \beta_{3s} \text{sentralitet}_i + \text{restledd}_i$$

Venstreside variabelen er sannsynligheten for konkurs. Forklaringsvariablene på høyresiden av ligningen er de samme som tidligere med unntak at vi ikke har inkludert årgangen på lånet. Dette følger av at konkurssannsynligheten ikke skulle forventes å være påvirket av tidspunktet for når lånet er gitt. Som for analysen av sannsynligheten for driftsunderskudd estimerer vi parameterne ved å bruke en såkalt probit modell.

Resultatene fra regresjonsanalysen er presentert i tabell 13. I basisregresjonen finner vi ingen signifikant forskjell mellom foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med foretak med lån fra annen type bank med hensyn til sannsynligheten for å gå konkurs. Når vi begrenser analysen til foretak lokalisert i mindre sentrale kommuner finner vi imidlertid at foretak med 1-10 ansatte og lån fra lokalpoeng har 4,4 prosentpoeng større sjanse for å gå konkurs enn foretak med lån fra annen type bank. Dette resultatet er signifikant forskjell fra null innenfor et 99 prosents konfidensintervall.

Når vi i stedet strammer inn på kravet om at lokalbanken må ha en markedsandel på 70 prosent til 90 prosent for at et foretak skal bli kategorisert som å ha lån fra lokalbank finner vi igjen ingen signifikante forskjeller i konkurssannsynlighet. Begrenser vi datamaterialet ytterligere ved å begrense analysen til å se på foretak lokalisert i mer perifere kommuner finner vi imidlertid fortsatt en signifikant forskjell innen et 90 prosents konfidensintervall.

5.10. Oppsummerende konklusjoner

Lokalbankene gir flere og større lån til SMBer – alt annet likt. Dette gjelder både for gruppen av små foretak med 1-10 ansatte, foretak med 11-20 ansatte og mellomstore foretak med 21-50 ansatte. Vi finner videre ingen signifikante forskjeller i vekst i omsetning, lønnskostnader, lønnsomhet eller sannsynlighet for å gå med driftsunderskudd blant foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med foretak med lån fra regionale og nasjonale banker. Dette impliserer at økt utlånsaktivitet hos lokalbankene ikke slår ut i foretak med lavere vekst eller lønnsomhet.

Blant de aller minste foretakene med 1-10 ansatte finner vi blant foretak i mer perifere strøk signifikant høyere sannsynlighet for konkurs for foretakene med lån fra lokalbanker. Dette indikerer at lokalbankene faktisk tar noe høyere risiko i sine utlån til de minste foretakene, hvilket forklarer at lokalbanken i snitt tar noe høyere rente på sine utlån til foretaksmarkedet. Et slikt funn støtter opp under om at lokalbankene er kredittinstitusjonenes svar på venture-kapitalisten.

6. Vedlegg

6.1. Oversikt over kategorisering av banker

Tabell 3 – Kategorisering av norske banker med tanke på nedslagsfelt, den første av tre tabeller. Kilde: Eika Gruppen (august 2012)

Bank	Bankallianse	Bankform	Nedslagsfelt
Etne Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Fana Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Flekkefjord Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Haugesund Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Lillesands Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Luster Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Skudenes & Aakra Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Sparekillingsbanken	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Søgne og Greipstad Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Voss Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Lokal
Bank Norwegian	Alliansefri	Forretningsbank	Nasjonalt
Bank2	Alliansefri	Forretningsbank	Nasjonalt
Cultura Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Nasjonalt
Landkreditt Bank	Alliansefri	Forretningsbank	Nasjonalt
Netfonds Bank	Alliansefri	Forretningsbank	Nasjonalt
Pareto Bank	Alliansefri	Forretningsbank	Nasjonalt
Verdibanken	Alliansefri	Forretningsbank	Nasjonalt
yA Bank	Alliansefri	Forretningsbank	Nasjonalt
Helgeland Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Regional
Sandnes Sparebank	Alliansefri	Sparebank	Regional
Sparebanken Møre	Alliansefri	Sparebank	Regional
Sparebanken P1uss	Alliansefri	Sparebank	Regional
Sparebanken Sogn og Fjordane	Alliansefri	Sparebank	Regional
Sparebanken Sør	Alliansefri	Sparebank	Regional
Sparebanken Vest	Alliansefri	Sparebank	Regional
Sparebanken Øst	Alliansefri	Sparebank	Regional
Aasen Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Andebu Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Arendal og Omegns Sparekasse	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Askim Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Aurland Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Aurskog Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Bamble og Langesund Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Berg Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Bien Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Birkenes Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Bjugn Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Blaker Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Bud, Fræna og Hustad Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Bø Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Drangedal og Tørdal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Eidsberg Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Etnedal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal

Tabell 4 – Kategorisering av norske banker med tanke på nedslagsfelt, den andre av tre tabeller. Kilde: Eika Gruppen (2012)

Bank	Bankallianse	Bankform	Nedslagsfelt
Evje og Hornnes Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Fornebubanken	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Gildeskål Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Gjerstad Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Grong Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Grue Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Haltdalen Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Harstad Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Hegra Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Hjartdal og Gransherad Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Hjelmeland Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Hol Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Holla og Lunde Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Høland og Setskog Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Hønefoss Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Indre Sogn Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Jernbanepersonalets Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Klepp Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Klæbu Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Kragerø Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Kvinesdal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Larvikbanken Brunlanes Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Lillestrøm Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Lofoten Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Marker Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Meldal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Melhus Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Nes-Prestegjelds Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Nesset Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Odal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Ofoten Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Oppdalsbanken	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Orkdal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Rindal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Rørosbanken Røros Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Selbu Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Seljord Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Soknedal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Sparebanken Hemne	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Sparebanken Narvik	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Spydeberg Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Stadsbygd Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Strømmen Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal

Tabell 5 – Kategorisering av norske banker med tanke på nedslagsfelt, den tredje av tre tabeller. Kilde: Eika Gruppen (2012)

Bank	Bankallianse	Bankform	Nedslagsfelt
Sunndal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Surnadal Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Time Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Tinn Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Tolga-Os Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Totens Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Trøgstad Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Tysnes Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Valle Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Vang Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Vegårshei Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Vekselbanken	Eika Gruppen	Forretningsbank	Lokal
Vestre Slidre Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Vik Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Ørland Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Ørskog Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Øystre Slidre Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
Åfjord Sparebank	Eika Gruppen	Sparebank	Lokal
DNB (Norge)	Ikke relevant	Forretningsbank	Nasjonal
Fokus	Ikke relevant	Forretningsbank	Nasjonal
Gjensidige Bank	Ikke relevant	Forretningsbank	Nasjonal
KLP Bank	Ikke relevant	Forretningsbank	Nasjonal
Nordea Norge	Ikke relevant	Forretningsbank	Nasjonal
Skandiabanken (Norge)	Ikke relevant	Forretningsbank	Nasjonal
Storebrand Bank	Ikke relevant	Forretningsbank	Nasjonal
Lom og Skjåk Sparebank	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Lokal
SpareBank 1 Gudbrandsdal	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Lokal
SpareBank 1 Hallingdal	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Lokal
SpareBank 1 Modum	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Lokal
SpareBank 1 Nordvest	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Lokal
SpareBank 1 Nøtterøy-Tønsberg	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Lokal
SpareBank 1 Søre Sunnmøre	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Lokal
BNBank	Sparebank1 Gruppen	Forretningsbank	Nasjonal
Bank1 Oslo Akershus	Sparebank1 Gruppen	Forretningsbank	Regional
SpareBank 1 Buskerud-Vestfold	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Regional
SpareBank 1 Hedmark	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Regional
SpareBank 1 Nord-Norge	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Regional
SpareBank 1 Ringerike Hadeland	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Regional
SpareBank 1 SMN	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Regional
SpareBank 1 SR-Bank	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Regional
SpareBank 1 Telemark	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Regional
Sparebank1 Østfold Akershus	Sparebank1 Gruppen	Sparebank	Regional

6.2. Deskriptiv statistikk for variabler inkludert i regresjonsanalyse

Tabell 6: Beskrivende statistikk for avhengige- og kontrollvariabler fordelt på foretakets størrelseskategori (alle beløp i 1000 NOK)

	Avhengige variabler		Kontrollvariabler				
	Dummy lån fra kredittinstitusjon	Gjeld til kredittinstitusjon	Lokalbank-intensitet	Sikkerhet	Omsetning	Driftsmargin	År siden etablering
Foretak med 1-10 ansatte							
N	71 217	71 217	73 297	73293	73 297	73297	73 297
Median	0.00	0	0.07	1360	3192	0.04	9
Gj.snitt	0.28	1285	0.17	22213	9523	0.01	11.5
Std.avvik	0.45	25734	0.20	3351154	269702	0.54	10.8
Foretak med 11-20 ansatte							
N	11 156	11 156	11 407	11405	11 407	11407	11 407
Median	0.00	0	0.05	6208	17606	0.03	13
Gj.snitt	0.39	2642	0.13	298269	37764	0.02	14.9
Std.avvik	0.49	37030	0.19	25300000	579549	0.28	12.9
Foretak med 21-50 ansatte							
N	6 908	6 908	7 020	7019	7 020	7020	7 020
Median	0.00	0	0.04	14969	38847	0.04	14
Gj.snitt	0.40	8944	0.10	116776	81214	0.02	16.8
Std.avvik	0.49	132492	0.16	4016884	417153	0.27	15.3

Kilde: Menon Business Economics, Skatteetaten og Soliditet

Tabell CC. Beskrivende statistikk for avhengige og kontrollvariabler fordelt på foretakets størrelseskategori og om foretaket har lån fra lokalbank eller annen type bank.

	Vekst omsetning	Vekst lønns-kostnader	Endring driftsmargin	Negativt driftsresultat	Andel konkurs	Langsiktig gjeld kredittinstitusjon	Omsetning	Sentralitet (1-5)
Lån fra annen bank								
N	3420	3397	3372	4174	4174	3420	3420	3415
Median	0.13	0.20	-0.01	1	0	395	3991	1.0
Gj.snitt	-0.03	-0.06	-0.01	0.58	0.08	2241	7839	1.8
Std.avvik	1.07	1.45	0.15	0.49	0.27	35889	24570	1.1
Lån fra lokalbank								
N	353	349	354	428	428	353	353	353
Median	0.13	0.15	-0.01	1	0	456	3138	3.0
Gj.snitt	0.01	-0.02	-0.02	0.60	0.09	2311	5401	2.9
Std.avvik	1.09	1.23	0.13	0.49	0.29	25832	6731	1.4
Lån fra annen								

bank										
Foretak 11-20 ansatte	N	658	644	656	765	765	658	658	657	
	Median	0.13	0.22	-0.01	0	0	938	16409	1.00	
	Gj.snitt	0.05	0.18	-0.01	0.47	0.06	5444	30009	1.65	
	Std.avvik	0.85	0.67	0.10	0.50	0.24	37122	145065	1.01	
	Lån fra lokalbank									
Foretak 11-20 ansatte	N	53	53	53	63	63	53	53	53	
	Median	0.18	0.12	-0.01	0	0	820	11522	3.00	
	Gj.snitt	0.11	0.17	-0.01	0.49	0.08	1905	15846	2.96	
	Std.avvik	0.40	0.41	0.05	0.50	0.27	2758	14442	1.40	
	Lån fra annen bank									
Foretak 21-50 ansatte	N	366	362	369	434	434	366	366	365	
	Median	0.17	0.23	-0.01	0	0	1 979	35 498	1.00	
	Gj.snitt	0.08	0.16	-0.01	0.47	0.07	17 180	56 363	1.54	
	Std.avvik	0.82	0.68	0.09	0.50	0.25	130 413	93 082	0.89	
	Lån fra lokalbank									
Foretak 21-50 ansatte	N	29	29	29	34	34	29	29	29	
	Median	0.16	0.13	0.00	0	0	2 000	32 862	3.00	
	Gj.snitt	0.20	0.12	0.00	0.47	0.03	5 466	42 219	2.41	
	Std.avvik	0.36	0.47	0.05	0.51	0.17	11 215	42 691	1.27	

6.3. Resultater fra regresjonsanalyser

Tabell 7: Regresjonsresultater: effekt av lokalbankintensitet i kommunen for sannsynligheten for lånefinansiering. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

(Probit-regresjon)		
	Punktestimat/Std.avvik	Punkt estimat/Std.avvik
Intensitet lokalbank (alle utlån i kommunen)	.098*** (0.06)	
Intensitet lokalbank små foretak (1-10 ansatte)		.093*** (0.06)
Intensitet lokalbank mellomsmå foretak (11-20 ansatte)		.137*** (0.11)
Intensitet lokalbank mellomstore foretak (21-50 ansatte)		.108** (0.16)

log av likvide aktiva	.032*** (0.01)	.032*** (0.01)
log av omsetning	.022*** (0.01)	.021*** (0.01)
Log av alternativ langsiktig finansering	-.013*** (0.01)	-.013** (0.01)
Antall år siden etablering	-.006*** (0.00)	-.006*** (0.00)
Størrelseskategori foretak (antall ansatte)	Kontroll	
Sentralitet	Kontroll	Kontroll
Næring	Kontroll	Kontroll
Pseudo R2	0.09	0.09
Antall observasjoner	89 133	89 133

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

Tabell 8: Regresjonsresultater: effekt av lokalbankintensitet i kommunen for størrelsen på lånefinansiering. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

2-trinns Heckman	
	Punkttestimat/Std.avvik
Intensitet lokalbank (1-10 ansatte)	1.158*** (0.13)
Intensitet lokalbank (11-20 ansatte)	1.528*** (0.18)
Intensitet lokalbank (21-50 ansatte)	1.364*** (0.18)
log av likvide aktiva	1.139*** (0.03)
log av omsetning	.116*** (0.03)
Driftsmargin	-.344*** (0.03)
Log av alternativ langsiktig finansering	-0.033***

År siden etablering	(0.01)
	Kontroll
Sentralitet	Kontroll
Næring	Kontroll
Lambda (Inverse av Mills-ratio)	4.961***
	(0.55)
R2	0.51
Antall observasjoner	89153
Sensurerte observasjoner	62195
Ikke-sensurerte observasjoner	26958

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

Tabell 9: Vekst i omsetning fire år etter lånet ble gitt for foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med andre banker (OLS-regresjon). Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

	1-10 ansatte	11-20 ansatte	21-50 ansatte
Basis regresjon	0.01	0.06	0.11
N	3768	710	394
Sentralitet 3-5	-0.01	0.05	0.14
N	1050	156	69
Andel lokalbank >=90%	-0.08	0.25*	0.13
N	1820	307	168

Tabell 10: Vekst i lønnskostnader fire år etter lånet ble gitt for foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med andre banker. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

	1-10 ansatte	11-20 ansatte	21-50 ansatte
Basis regresjon	0.02	0.03	-0.07
N	3741	696	390
Sentralitet 3-5	-0.07	0.06	-0.21
N	1042	153	68
Andel lokalbank >=90%	-0.06	0.31*	0.01
N	1809	298	166

Tabell 11: Endring i gjennomsnittlig driftsmargin 3 år etter lånet sammenlignet med 3 år før for foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med andre banker. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

	1-10 ansatte	11-20 ansatte	21-50 ansatte
--	--------------	---------------	---------------

Basis regresjon	0	-0.01	0.01
N	3721	708	397
Sentralitet 3-5	0	-0.01	0.02*
N	1049	156	69
Andel lokalbank >=90%	0	-0.01	-0.03*
N	1802	307	168

Tabell 12: Sannsynlighet for negativt driftsresultat 1,2,3 el. 4 år etter lånet ble gitt for foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med andre banker. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

	1-10 ansatte	11-20 ansatte	21-50 ansatte
Basis regresjon	0.02	0.04	0.01
N	4597	827	467
Sentralitet 3-5	0.03	0.09	0.01
N	1261	182	84
Andel lokalbank >=90%	0.00	0.01	0.13
N	2204	365	203

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01

Tabell 13: Sannsynlighet for konkurs for foretak med lån fra lokalbank sammenlignet med andre banker. Kilde: Menon, Skatteetaten og Soliditet

	1-10 ansatte	11-20 ansatte	21-50 ansatte
Basis regresjon	0.01	0.02	-0.02
N	4597	827	413
Sentralitet 3-5	.044***	0.06	n/a
N	1261	182	n/a
Andel lokalbank >=90%	0.01	0.06	0.00
N	2204	365	161
Sentralitet (3-5) og andel lokalbank >=90%	.039*	0.08	n/a
N	845	123	n/a

* p<0.1, ** p<0.05, *** p<0.01